

UNIVERZITA PARDUBICE
Fakulta ekonomicko-správní

Regionální nerovnosti v zemích Visegrádské čtyřky

Bc. Aneta Drahokoupilová

Diplomová práce
2024

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Drahokoupilová**
Osobní číslo: **E21861**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Specializace: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Regionální nerovnosti v zemích Visegrádské čtyřky**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce je zhodnocení vývoje regionálních nerovností v zemích Visegrádské čtyřky pomocí vybraných ukazatelů. V práci bude představena Visegrádská čtyřka a její stručný vývoj. Podkladem pro měření a hodnocení vývoje nerovností bude statistická analýza veřejně dostupných dat. Na základě výsledků analýzy budou formulovány závěry a navržena případná doporučení pro zlepšení stávajícího stavu.

Osnova:

- Vymezení problematiky regionálního rozvoje.
- Visegrádská čtyřka.
- Analýza vývoje regionálních nerovností v zemích Visegrádské čtyřky.
- Vyhodnocení výsledků a formulace závěrů.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **–**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ARMSTRONG, H., TAYLOR, J. Regional economics and policy. Oxford: Blackwell, 2000. ISBN 0-631-21713-4.
BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Praha: Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4566-7.
STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK, J. Regionální politika a její nástroje. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-588-2.
VANHOVE, N. Regional policy: a European approach. Aldershot: Ashgate, 1999. ISBN 1-84014-994-9.
WOKOUN, R., MATES P., KADERÁBKOVÁ J. Základy regionálních věd a veřejné správy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-304-9.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Pavel Zdražil, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2024**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Romana Provazníková, Ph.D. v.r.
garant studijního programu

V Pardubicích dne 1. září 2023

Prohlášení

Prohlašuji:

Práci s názvem „Regionální nerovnosti v zemích Visegrádské čtyřky“ jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. 4. 2024

Bc. Aneta Drahokoupilová v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce, panu Ing. Pavlovi Zdražilovi, Ph.D., za odbornou pomoc, cenné rady, vstřícnost a připomínky, které mi pomohly při psaní této diplomové práce. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat celé své rodině za podporu během celého studia.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá analýzou regionálních rozdílů v regionech států Visegrádské čtyřky na úrovni NUTS 2 regionů. Práce z teoretického hlediska vymezuje problematiku regionálního rozvoje a měření regionálních disparit. V práci je představena Visegrádská čtyřka a její stručný vývoj. Je provedena analýza, pro kterou jsou vybrány dva ukazatele, a to HDP a disponibilní důchod domácností. Pro porovnání vývoje vybraných ukazatelů je zvoleno období dlouhé 14 let, které zahrnuje 2 programovací období (2007-2013 a 2014-2020). Pro analýzu vývoje disparit byly použity metody beta a sigma konvergence. Z analýzy vyplývá, že na úrovni celé Visegrádské skupiny regiony konvergují, tento závěr však neplatí na úrovni jednotlivých zemí. Bylo zjištěno, že pokud do analýzy nebudou zahrnuty regiony hlavních měst, tak je intenzita regionální konvergence vyšší, a také že je závěr o regionální konvergenci častější v případě ukazatele HDP a méně v případě ukazatele disponibilního důchodu domácností.

KLÍČOVÁ SLOVA

Visegrádská čtyřka, regionální nerovnosti, regionální rozvoj, regionální politika, region

TITLE

Regional inequalities in the Visegrad Group

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the analysis of regional differences in the regions of the Visegrad Four countries at the level of NUTS 2 regions. From a theoretical point of view, the work defines the issue of regional development and the measurement of regional disparities. The work presents the Visegrad Four and its brief development. An analysis is carried out for which two indicators are selected, namely GDP and household disposable income. To compare the development of selected indicators, a period of 14 years is chosen, which includes 2 programming periods (2007-2013 and 2014-2020). Beta and sigma convergence methods were used to analyze the development of disparities. The whole analysis shows that at the level of the Visegrad group of regions they are converging, but this conclusion does not apply at the level of individual countries. It was found that if capital city regions are not included in the analysis, the intensity of regional convergence is higher, and also that the conclusion about regional convergence is more frequent in the case of the GDP indicator and less so in the case of the household disposable income indicator.

KEYWORDS

Visegrad Group, regional differences, regional development, regional policy, region

Obsah

ÚVOD	10
1 Vymezení problematiky regionálního rozvoje a politiky	12
1.1 Regiony, jejich vymezení a rozvoj	12
1.2 Regionální politika	15
1.3 Regionální politika EU	19
1.4 Problematika regionálních nerovností a jejich dopad a řešení	22
1.5 Měření regionálních disparit.....	24
2 Visegrádská čtyřka	28
2.1 Historický vývoj	29
2.2 Struktura zemí seskupení.....	31
2.3 Mezinárodní visegrádský fond a grantové programy	34
2.4 Předsednické programy Visegrádské čtyřky	37
3 Analýza regionálních disparit v zemích Visegrádské čtyřky	43
3.1 Vývoj regionálních disparit z hlediska ukazatele hrubý domácí produkt	44
3.1.1 Sigma konvergence HDP	46
3.1.2 Beta konvergence HDP.....	50
3.2 Vývoj regionálních disparit z hlediska ukazatele disponibilní důchod	54
3.2.1 Sigma konvergence disponibilního důchodu.....	55
3.2.2 Beta konvergence disponibilního důchodu.....	59
3.3 Vyhodnocení analýzy vývoje regionálních disparit	63
Závěr	69
Použitá literatura	71

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Hierarchická struktura regionální politiky	20
Obrázek 2: Členské země Visegrádské čtyřky	28
Obrázek 3: HDP na obyvatele ČR a Maďarsko (2007 a 2020)	45
Obrázek 4: HDP na obyvatele Polsko a Slovensko (2007 a 2020).....	46
Obrázek 5: Sigma konvergence HDP - ČR	47
Obrázek 6: Sigma konvergence HDP - Maďarsko	47
Obrázek 7: Sigma konvergence HDP - Polsko	48
Obrázek 8: Sigma konvergence HDP - Slovensko	49
Obrázek 9: Sigma konvergence HDP za regiony členských států V4 (2007-2020).....	49
Obrázek 10: Beta konvergence HDP - ČR	50
Obrázek 11: Beta konvergence HDP - Maďarsko	51
Obrázek 12: Beta konvergence HDP - Polsko.....	52
Obrázek 13: Beta konvergence HDP - Slovensko	53
Obrázek 14: Beta konvergence HDP regiony členských zemí V4 (2007-2020).....	54
Obrázek 15: Disponibilní důchod na obyvatele - ČR a Maďarsko (2007 a 2020)	55
Obrázek 16: Disponibilní důchod na obyvatele - Polsko a Slovensko (2007 a 2020).....	55
Obrázek 17: Sigma konvergence disponibilního důchodu - ČR.....	56
Obrázek 18: Sigma konvergence disponibilního důchodu - Maďarsko	57
Obrázek 19: Sigma konvergence disponibilního důchodu - Polsko	57
Obrázek 20: Sigma konvergence disponibilního důchodu - Slovensko	58
Obrázek 21: Sigma konvergence disponibilního důchodu za regiony členských států V4 (2007-2020)	59
Obrázek 22: Beta konvergence disponibilního důchodu - ČR	60
Obrázek 23: Beta konvergence disponibilního důchodu - Maďarsko	60
Obrázek 24: Beta konvergence disponibilního důchodu - Polsko	61
Obrázek 25: Beta konvergence disponibilního důchodu - Slovensko	62
Obrázek 26: Beta konvergence disponibilní důchod za regiony členských států V4 (2007-2020)	63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled regionů NUTS 2 ČR 2020	32
Tabulka 2: Přehled regionů NUTS 2 Maďarska 2020	33
Tabulka 3: Přehled regionů NUTS 2 Polska 2020.....	33
Tabulka 4: Přehled regionů NUTS 2 Slovenska 2020	34
Tabulka 5: Výsledky analýzy konvergence pro HDP.....	64
Tabulka 6: Výsledky analýzy konvergence pro disponibilní důchod.....	65
Tabulka 7: Výsledky analýzy konvergence pro HDP bez hlavních měst.....	66
Tabulka 8: Výsledky analýzy konvergence pro disponibilní důchod bez hlavních měst.....	67

SEZNAM ZKRATEK

CZ	Česká republika
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HNP	Hrubý národní produkt
HU	Maďarsko
MMR ČR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MZV ČR	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
NATO	Severoatlantická aliance
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PPP	parita kupní síly
PL	Polsko
Sb.	Sbírka zákon
SK	Slovensko
SSR	Strategie regionálního rozvoje
V4	Visegrádská čtyřka

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá regionální politikou a regionálními nerovnostmi v zemích V4, a to na úrovni regionů NUTS 2. Regionální politika má v současnosti významné postavení ve většině států a nadnárodních společenství. Regionální nerovnosti jsou často diskutovaným tématem nejen na úrovni jednotlivých států, ale i mezi nadnárodními sdruženími. Také teorie regionálního rozvoje se zabývají problematikou regionálních disparit a zkoumají, zda tyto disparitní vývoje vedou ke konvergenci nebo divergenci regionů. Tyto disparity jsou také často zkoumány v rámci statistických analýz regionů a mohou odrážet konkurenceschopnost daného regionu a postavení státu. Státy si uvědomují důležitost tohoto faktoru a zaměřují svou regionální politiku na snižování meziregionálních rozdílů s cílem zvýšit celkovou úroveň blahobytu obyvatelstva. Na druhou stranu je však třeba podotknout, že regionální disparity nemusí být vždy vnímány pouze negativně. Evropská unie zavedla politiku hospodářské a sociální soudržnosti založenou na solidaritě, kde rozvinutější regiony podporují rozvoj těch méně rozvinutých.

Regionální politika v EU slouží jako prostředek pro dosažení regionálního rozvoje. Snižování regionálních disparit je zahrnuto mezi hlavními cíli této politiky v různých podobách. Klasifikace regionů NUTS byla vytvořena nejen pro alokaci zdrojů, ale také pro potřebu lepšího statistického porovnání. Financování regionální politiky EU, zejména prostřednictvím Evropských strukturálních a investičních fondů, je aplikováno na úrovni NUTS 2. Tato úroveň dělí členské státy na menší regiony, ve kterých jsou sledovány regionální disparity. Státy ve střední a východní Evropě se řadí mezi příjemce prostředků na podporu snižování regionálních disparit.

V návaznosti na výše uvedené je cílem diplomové práce zhodnocení vývoje regionálních nerovností v zemích Visegrádské čtyřky pomocí vybraných ukazatelů. V souvislosti s dosažením uvedeného cíle se práce zaměří na zodpovězení výzkumné otázky: *Jak se liší vývoj regionálních disparit v zemích Visegrádské čtyřky na úrovni regionů NUTS 2?* Na základě vymezení výzkumné otázky byly definovány dvě hypotézy, jejichž platnost bude v rámci analytické části práce ověřována:

H1: Regiony zemí Visegrádské čtyřky konvergují.

H2: Regiony s hlavními městy významně ovlivňují konvergenční tendence regionů V4. V obou případech je kritérium pro potvrzení hypotézy identifikace konvergence pomocí dvojice přístupů (beta konvergence a sigma konvergence) současně.

Pro naplnění stanoveného cíle práce budou nejprve definovány základní pojmy: jako region, regionální rozvoj, regionální politika. Podobně je definována kohezní politika, jejímž prostřednictvím je v EU regionální politika realizována. Další kapitola je věnována V4 a jejímu historickému vývoji a struktuře. V práci bude představena struktura V4 a dělení regionů podle evropské klasifikace NUTS. Je zde i popsán Mezinárodní visegrádský fond a grantové programy. V této kapitole budou popsány i předsednické programy jednotlivých zemí a představeny jejich cíle.

Následující část práce se věnuje vybraným ekonomickým ukazatelům, na kterých bude provedena analýza. V poslední kapitole je důraz kladen na měření a hodnocení vývoje nerovností v zemích V4. Jedná se o ukazatele, kterým je hrubý domácí produkt na obyvatele v cenách PPS a disponibilní důchod na obyvatele v cenách PPS. Následně jsou analyzovány tyto ukazatele v jednotlivých zemích V4 pomocí metody sigma konvergence a beta konvergence na úrovni NUTS 2. V návaznosti na zjištěné skutečnosti je vyhodnocena jejich konvergence či divergence rozdílů mezi danými regiony, jejich rovnoměrný rozvoj a posilování jejich regionální konkurenceschopnosti. Cílem regionální politiky EU je disparity mezi regiony snižovat, tedy za žádoucí je považován vývoj ve směru konvergence. Snaží se posílit konkurenceschopnost a tím zvyšovat jejich potenciál vůči ostatním státům.

1 Vymezení problematiky regionálního rozvoje a politiky

V této kapitole je důležité vymezit základní teoretické pojmy jakou jsou:

- region,
- regionalizace,
- regionální politika.

Pojem region se rozumí jako území, které je vymezené na základě některých společných znaků například krajina, podnebí, jazyk či etnický původ, ale může to být i společná historie. Je to určitá část země, která může být řízena stejnou vládou nebo spravováno stejnou veřejnou správou (Stejskal, Kovárník, 2009), (Skokan, 2003).

1.1 Regiony, jejich vymezení a rozvoj

Region je chápán jako komplex vznikající regionální diferenciací krajinné sféry. Region je část území státu s definovanými prvky, ve kterém je existující specifická funkční a související infrastruktura a prosazuje se společný zájem na rozvoji regionu a na zlepšení blahobytu občanů. Blahobytem pro občany se rozumí dostupná pracovní místa, vzdělávací zařízení, průmyslový potenciál včetně kvalitního podnikatelského zázemí. Je to část státu nebo národního hospodářství oddělená od ostatních oblastí formálními hranicemi a obvykle s nimi spojená ekonomickými bariérami. Podle české legislativy jej lze vymezit i pomocí zákona o podpoře regionálního rozvoje č. 251/2021, resp. pomocí hranic krajů, okresů, obcí nebo sdružení obcí, jejichž rozvoj je podporován (Stejskal, Kovárník, 2009), (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011).

Důležitou vlastností regionů je jejich **struktura**. Na základě struktury regionů jsou děleny na dva základní typy geografických regionů. Regiony jsou děleny na homogenní a nehomogenní. Homogenní regiony jsou vyznačovány stejnorodostí svých vlastností, které se projevují po celé ploše. Homogenní regiony jsou zaměřeny na nalezení shod nikoliv na zjišťování vzájemných vztahů. Příkladem regionu je vymezení oblasti, která má shodný pahorkatý reliéf, oblasti, ve kterých jsou pěstovány brambory. Homogenita regionů není absolutní, protože jsou projeveny určité odchylky. Naopak nehomogenní regiony (heterogenní, nodální, spádové, uzlové, funkční) jsou vyznačovány nestejnorodostí svých vlastností, ale funkční jednotností. Regiony jsou jednotné ve vztahu jejich vnitřní struktury nebo organizace. Sestávají z nodálního centra neboli jádra nebo i z několika nodálních center a zázemí (periferie), které je na centra vázáno. U vymezení funkčních regionů jsou důležité vzájemné vztahy mezi složkami krajinné sféry. Kritériem pro spojování prostorových prvků v jeden region je intenzita

jejich vzájemného působení a síla vazeb mezi nimi, ale i mezi centrem a zázemím. Příkladem nodálních regionů mohou být takzvané spádové regiony, kdy lidé z vymezených oblastí jezdí nakupovat do určitého obchodního domu. V praxi jsou používány jednoduchá hierarchická označení různých řádů regionů: mikroregiony, mezoregiony a makroregiony. Někdy je používán název subregiony k vyjádření hierarchické podřízenosti. V rámci uvedených řádů regionů se dále rozlišují různé stupně například mikroregion 1. stupně (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011).

Wokoun (2011) rozlišuje různé **druhy regionů**. Jedno z dělení je na přirozené a administrativní regiony. Za přirozený region je označován vztahově uzavřený územní celek s územní dělbou funkcí mezi jádrem a zázemím. Vztahová uzavřenost je relativní pojem, protože žádný územní celek není vztahově uzavřen plně. To znamená, že není region bez vztahu k jinému regionu či regionům. Za administrativní region je označován ten, který je pro výkon veřejné správy. Jedná se o regiony umělé, příkladem jsou okresy, kraje, regiony soudržnosti. Na všech těchto úrovních se jedná o administrativní (statisticky účelové) členění s různou mírou odlišnosti od přirozených regionů.

Regionalizace je činnost směřující k vymezení regionů. Jsou vymežovány podle cíle a druhu sféry, respektive druhu prostoru, který je vymezen v závislosti na historickém vývoji geografie. Regionalizace je zpracovávání informací rozmístění předmětů a jevů na zemském povrchu. Při regionalizaci vyčleňuje regionální geografie každý region z prostředí geosystémů, kterým je krajinná sféra. Vyčleňování geografických regionů se zpravidla provádí na základě dvou hledisek (WOKOUN, MATES, KADEŘÁBKOVÁ, 2011):

- objektivního hlediska, tj. pevnosti vazeb mezi složkami regionů,
- subjektivního hlediska, tj. na základě úkolů výzkumu.

Rozlišována je fyzickogeografická a socioekonomická regionalizace, dále je dělena v jednotlivých dílčích geografických disciplínách například klimatickou, hydrogeografickou, pedografickou a biogeografickou, ale i regionalizaci průmyslu, zemědělství, dopravy, služeb a maloobchodu, cestovního ruchu a rekreace i obyvatelstva. Regionalizace probíhá i v dalších vědách. Při regionalizaci můžeme postupovat „shora“ a „zdola“. Při regionalizaci „zdola“ vycházíme od základních jednotek například ekosystémů. Dvě a více jednotek se silnějšími vazbami mezi sebou než k okolním jednotkám, pak je vytvořen region. Při regionalizaci „shora“ se vymezují typická území regionů. Po výběru kritérií pro vymezení regionů začíná analýza konkrétního regionálního obsahu cestou aplikace těchto kritérií na fakta získaná v terénu pozorováním a studiem území. Úkolem regionalizace je stanovit příznačné rysy, procesy, způsob vývoje a vazby tak, aby byly ukázány charakteristické rysy regionu. Regionalizace je

většinou řešena geografickou srovnávací metodou, ale pro další rozvoj je však nezbytné používat kvantitativní metody analýzy. Mezi často používané lze řadit (WOKOUN, MATES, KADERÁBKOVÁ, 2011):

- metoda generalizace textu,
- kartografická metoda,
- metoda analýzy vzdáleností v n-rozměrném prostoru,
- metoda vymezení nodálních regionů.

První metoda je jednou z nejstarších a často používanou metodou je uspořádání prvků a faktů v průběhu generalizace. Cílem je získání nové informace. Jsou vymezeny celky, které jsou vnitřně, co nejvíce homogenní a navzájem maximálně heterogenní. Druhá metoda sehrála důležitou roli při rozvoji regionalizace. V kartografické metodě přesného umístění a znázornění studovaných objektů našla regionální geografie významný prostředek pro charakteristiku regionů a objevení geografických zákonitostí. Jedná se o odvětví zemědělství, které se zobrazí na jedné mapě a na druhé mapě se znázorní průmysl a sídla. Při kartografické metodě se pak symboly obou map snášejí na jednu mapu a legenda se sjednocuje. Třetí metoda má základní problém, který spočívá v tom, aby při daném počtu n-menších areálů s jistým počtem faktorů bylo možné seskupit tyto areály do menšího počtu regionů. Tyto regiony by se vyznačovaly maximální vnitřní homogenitou z hlediska studovaného komplexu faktorů. Použití této metody vyžaduje použití výpočetní techniky. U poslední metody je podstatou zkoumání přitažlivosti areálů k určitému centru, respektive k více centrům a jejich vzájemné vazby. Nejčastěji se zkoumá souhrn různých vztahů okolí k centrům, jako je například dojíždka do zaměstnání a škol, spád za občanskou vybaveností, výrobní svazky, vývoz produktů. Nejčastěji se tyto vztahy zpracovávají popisem, kartograficky a numericky. Nodální regiony mohou být podle použité metody a výběru regionotvorných kritérií jednoprvkové či mnohoprvkové (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011), (Blažek, Uhlíř, 2020).

Pojem **regionální rozvoj** je vyznačován mnohoznačností a frekventovaností svého užívání. Definic existuje mnoho a jejich podstata se odlišuje podle kontextu použití, podle toho odpovídá přívlastek ekonomický nebo regionální. Jedná se o neurčitý pojem, který může být určen pouze na základě konkrétních hodnotových postojů. Je to proces změn uskutečňovaný postupně a ovlivňující podstatu dané entity, přinášející narůstání efektivnosti a účelnosti, pokud jde o využívání zdrojů, o uskutečňování možností podmiňující pohyb z původního stavu do stavu žádoucího. Nutné je odlišit pojem rozvoj od pojmu růst. V tomto smyslu je ekonomický růst definovaný například jako výše HDP na obyvatele a je předpokladem rozvoje. Ekonomický růst je spojen se změnami kvantitativních charakteristik, například s úrovní příjmů

obyvatelstva, zaměstnaností, inflací, občanskou a infrastrukturní vybaveností. Je tedy součástí rozvoje. Regionální rozvoj je spojen s kvalitativními charakteristikami, například se zvýšením kvalifikace pracovních sil, se zlepšením vybavenosti, zlepšením kvality života. Regionální rozvoj je spojován s vyššími územně samosprávnými celky (kraji a případně s oblastmi NUTS 2) (Stejskal, Kovárník, 2009). Regionální rozvoj je chápán jako vnitřní územní dimenze, která je chápána jako možnost koncentrace prostředků z fondů EU. Ve specifických typech území podporující konkurenceschopnost státu a zohledňující požadavek na vyrovnávání územních disparit. Územní dimenze je chápána jako zacílení veřejné politiky, respektive operačních programů, které zohledňují odlišné výchozí podmínky a cíle různých typů území (MMRČR, 2022).

1.2 Regionální politika

Pro regionální politiku existuje několik definic, ale žádná nebyla všeobecně akceptována. Regionální politika je součástí státní politiky, která ovlivňuje rozmístění hlavních ekonomických zdrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části. Regionální politika zahrnuje opatření, které napomáhají růstu stupně ekonomické aktivity v území, kde je vysoká nezaměstnanost a na druhé straně opatření sloužící kontrole ekonomických aktivit v územích s nadměrným růstem. Regionální politika představuje veřejné intervence vedoucí ke zlepšování geografického rozdělení ekonomických činností. Představuje všechny veřejné přímé i nepřímé intervence státu, regionu, obcí a měst, vedoucí k lepšímu prostorovému rozdělení ekonomických i mimoekonomických činností. Pokouší se napravit prostorové důsledky volné tržní ekonomiky v dosažení dvou vzájemně závislých cílů, a to ekonomického růstu a zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů. Soubor opatření a nástrojů pomocí, kterých má dojít ke zmírnění nebo odstranění rozdílů v ekonomickém rozvoji dílčích regionů. Vymezení regionální politiky je podmíněno aktuální sociálně-ekonomickou situací a odpovídající státní hospodářskou a sociální politikou (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011).

Regionální politika je cílevědomá činnost působení státní správy a samosprávy (na úrovni centrální, regionální a lokální) na dynamiku a strukturu rozvoje regionů a na změny v podmínkách a struktuře prostorového uspořádání národního hospodářství. Je součástí makroekonomické hospodářské politiky státu. Lze ji charakterizovat jako koncepční a výkonnou činnost státu a jeho regionálních správních orgánů. Snaží se ovlivnit rozvoj velkých hospodářských celků určitého státu. Významným cílem je konvergence regionů v rámci určitého územního celku. Klíčovým znakem je její selektivnost, to znamená zaměření

intervencí na podporu problémových regionů, které výrazně zaostávají ve svém rozvoji za průměrem. Všechny uvedené definice regionální politiky pojmají jako cílevědomou činnost organizací či představitelů státní správy a samosprávy, která směřuje k zajištění ekonomického růstu spravovaného území. Ze všech definic vyplývá, že regionální politika musí mít definované cíle a mnohé nástroje, které mohou organizace používat (Stejkal, Kovárník, 2009).

Mezi základní cíle patří udržitelný rozvoj regionů zaměřený na jejich soudržnost a zvyšování konkurenceschopnosti. Každý region by měl mít příležitosti ke svému vyváženému rozvoji odpovídajícímu jeho potenciálu a specifickým stránkám. Pozornost regionální politika věnuje specifickým problémům rozvoje měst a venkovských oblastí, protože cíle politik vychází z identifikace hlavních problémů a z pojetí státní hospodářské politiky (MMRČR, 2023). Konkrétní cíle jsou formulovány jako snížení meziregionálních diferencí v úrovni nezaměstnanosti, v průměrných příjmech, sblížení úrovně hrubého domácího produktu (v přepočtu na jednoho obyvatele) v jednotlivých regionech. Dílčí cíle jsou formulovány jako povzbuzení podnikatelských aktivit v regionu, zlepšit vybavenost regionu technickou infrastrukturou, povzbudit bytovou výstavbu v regionu, zkvalitnit ekologickou situaci v regionu. Z cílů regionální politiky jsou odvozovány nástroje regionální politiky (Wokoun, 2003).

Příčina vzniku regionální politiky je existence prosperujících regionů s vysokou životní úrovní a současně regionů s podprůměrnou ekonomickou výkonností, s vysokou nezaměstnaností a dalšími sociálními problémy. Příčiny meziregionálních rozdílů a vzniku tzv. problémových regionů jsou různorodé a projevují se v řadě forem, nicméně můžeme rozlišit tři hlavní typy těchto regionů (WOKOUN, MATES, KADERĚÁBKOVÁ, 2011):

- regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji,
- regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů,
- regiony se stagnujícími či upadajícími základními odvětvími.

Do skupiny regionů nedostatečně vybavených přírodními zdroji patří často odlehlé části jednotlivých zemí, kde nepříznivé přírodní podmínky umožnily v minulosti pouze extenzivní formy zemědělství. Zemědělství zde však přetrvává do současnosti. S růstem národního produktu v celostátním měřítku se zemědělský region, který není přitažlivý pro expanzi průmyslu, rozvíjí pomalu. Svému obyvatelstvu není schopen poskytnout životní úroveň srovnatelnou s ostatními částmi státu. Nárůst produktivity práce je způsoben pouze emigrací. Zvrat ve vývoji regionu je tehdy, pokud je region přitažlivý pro cestovní ruch. Cestovní ruch je jediným stimulem pro celkové ekonomické oživení. Regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů jsou obvykle zatíženy nedostatkem kapitálu. Důsledkem je nízká životní

úroveň ve srovnání s rozvinutými regiony. Dlouhodobé zlepšení v problémových regionech závisí na ekonomické situaci v jiných částech a na technologickém pokroku, tak aby se využití územních zdrojů stalo ekonomicky schůdné. Regiony se stagnujícími či upadajícími základními odvětvími patřily v minulosti mezi nejvyspělejší, ale změny ve struktuře poptávky způsobily stagnaci či úpadek tradičních průmyslových odvětví (těžba uhlí, energetika, hutnictví, textilní výroba, těžké strojírenství) profilujících ekonomickou strukturu předmětných regionů. Tyto regiony se vyznačují (WOKOUN, MATES, KADEŘÁBKOVÁ, 2011):

- rostoucí mírou nezaměstnanosti,
- klesající ekonomickou úrovní ve srovnání s ostatními regiony,
- nízkou mírou ekonomické aktivity,
- vysokou mírou emigrace,
- neadekvátní infrastrukturou.

Uvedenými problémy se vyznačují například některé průmyslové regiony v ČR těmi rozumíme Ostravsko, Podkrušnohoří, Kladensko. Příliš velké rozdíly v sociálně ekonomické úrovni mezi jednotlivými regiony komplikuje další ekonomický rozvoj v rámci celého státu. Může vyvolat ostré sociální politické konflikty. Prvořadým cílem regionální politiky je vytvořit podmínky pro odstranění nebo alespoň zmírnění nadměrných rozdílů ve vývoji jednotlivých částí státu. Dosažením vyvážené regionální struktury přispět ke zvýšení konkurenceschopnosti národní ekonomiky v mezinárodním měřítku (WOKOUN, MATES, KADEŘÁBKOVÁ, 2011).

Nástroje regionální politiky, jejichž cílem je podpora rozvoje regionů a snižování regionálních disparit, lze členit do dvou základních skupin, a to na makroekonomické a mikroekonomické. Ostatní nástroje, které nejsou ekonomického obsahu jsou děleny do neekonomické skupiny (Wokoun, 2003).

Makroekonomické nástroje používané pro řešení regionálních problémů jsou omezeny ostatními národohospodářskými cíli, zejména udržení inflace na žádoucí úrovni, vyrovnaností platební bilance, případně realizací cílů průmyslové, nebo agrární politiky. Fiskální politika prostřednictvím státního rozpočtu napomáhá k meziregionálnímu přerozdělování. Tato redistribuce spočívá v systému daní a odvodů na jedné straně a na druhé straně jsou výdaje státního rozpočtu. Vysoce příjmové regiony přispívají nadprůměrně do státního rozpočtu než regiony s nízkými příjmy obyvatelstva i firem. Tato skutečnost je zesilována při progresivní konstrukci daní a odvodů. Naproti tomu zejména prostřednictvím sociálních výdajů (podpora v nezaměstnanosti, rekvalifikační programy) plyne více prostředků do regionů nízkopříjmových. Obdobně působí i výdaje na veřejný sektor. Snížení daňových sazeb v regionech trpící nízkou úrovní poptávky vede ke zvýšení poptávky, naopak zvýšení daní

v regionech s vysokou poptávkou tuto poptávku sníží (Wokoun, 2003), (Blažek, Uhlíř, 2020), (Stejkal, Kovárník, 2009).

Dalším makroekonomickým nástrojem je využití monetární politiky, jejímž prostřednictvím je ovlivňováno množství peněz v ekonomice. Využití monetární politiky pro řešení regionálních problémů je přísně omezené vzhledem k jejím negativním vlivům na inflaci. Regionalizace monetární politiky se může provádět prostřednictvím usnadnění přístupu k úvěrům ve vybraných regionech (Wokoun, 2003), (Blažek, Uhlíř, 2020), (Stejkal, Kovárník, 2009).

Protekcionismus tvoří poslední skupinu makroekonomických nástrojů, jedná se o státní ovlivňování dovozů prostřednictvím dovozních limitů a cel. Dovozní limity a cla jsou výrobkově orientovány, ale jejich regionální vliv je značný. Je větší, čím vyšší je prostorová koncentrace výroby chráněných druhů zboží. Při zavedení regionalizace protekcionismu znamená uvalit dovozní limity a cla na produkty, jejichž výroba je prostorově koncentrována v upadajících regionech. Důvodem opatření je orientace poptávky na domácí produkci. Toto opatření je časově omezeno na nejkratší dobu. V tomto období ochrany je podnikům dána příležitost se zvýšením produktivity práce, snížením nákladů, zlepšením kvality, aby byla obnovena konkurenceschopnost produktů (Wokoun, 2003), (Blažek, Uhlíř, 2020), (Stejkal, Kovárník, 2009).

Hlavním úkolem **mikroekonomických** nástrojů je ovlivňování rozhodování ekonomických subjektů o jejich prostorové lokalizaci. Nástroje jsou rozděleny do dvou základních skupin podle ekonomického subjektu. Nástroje mají podobu určitých finančních částek, které jsou účelově poskytovány. Částky mohou plynout i z rozpočtů regionálních či lokálních. Cílem mikroekonomických nástrojů je obnova rovnováhy na regionálních trzích práce ovlivňováním práce a kapitálu. Nástroje realokace pracovních sil lze využít v situacích, kdy pracovní síla nereaguje okamžitě a bezprostředně na meziregionální rozdíly ve mzdách a v míře nezaměstnanosti. Aplikování příslušných nástrojů musí předcházet rozhodnutí, zda je vůbec účelné a žádoucí podporovat emigraci z upadajících regionů, protože odliv obyvatelstva znamená vždy ještě hlubší recesi v rozvoji regionu (snížená poptávka po zboží a službách). Nástroje jsou zaměřeny na přilákání kapitálu do problémového regionu, tvorbu nových pracovních příležitostí a stabilizaci obyvatelstva v regionu. V současné době převládají ve vztahu k pracovním silám nástroje podporující rekvalifikaci pracovníků a nástroje přitahující kapitál do problémových regionů (Wokoun, 2003), (Blažek, Uhlíř, 2020), (Stejkal, Kovárník, 2009).

Hlavním úkolem nástrojů realokace kapitálu a pracovních sil je ovlivnění tvorby nových pracovních příležitostí v regionu. Toho je dosahováno prostřednictvím zavedených firem nebo přilákáním nových firem. Nástroje, které jsou zaměřeny na zavedené firmy mají pomoci s rozšířením stávající výroby nebo jejímu převedení na jiný druh produkce a usnadnit změnu výrobního programu. Nástroje, které jsou orientovány na přilákání nových firem vycházející z předpokladu, že mnoho ekonomických činností je prostorově neutrálních, že se mohou efektivně rozvíjet v poměrně širokém spektru alternativních lokalit. Tyto nástroje mohou působit na přemístění pracovních míst z regionů, kde existuje jejich přebytek ve vztahu k počtu pracovních sil nebo na zakládání nových firem v daném regionu. Mezi nástroje patří i snížené daně, levné půjčky (Wokoun, 2003), (Blažek, Uhlíř, 2020), (Stejkal, Kovárník, 2009).

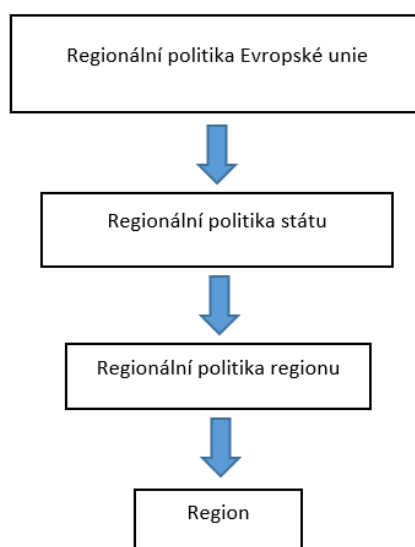
Neekonomické nástroje regionální politiky mohou být i administrativní nástroje. Významným nástrojem podpory regionálního rozvoje jsou regionální rozvojové agentury. Agentury v rámci podpory rozvoje území zajišťují široké spektrum úkolů. Jejich hlavní náplní je zabezpečení tvorby regionálních programů a plánů, poskytování služeb pro podnikatelské subjekty a pro regionální a místní orgány veřejné správy, prezentace regionu a obcí, vzdělávací a školicí aktivity a zapojují se do přípravy a realizace programů Evropské unie. Regionální rozvojové agentury existují v řadě zemí EU včetně ČR (Wokoun, 2003), (Blažek, Uhlíř, 2020), (Stejkal, Kovárník, 2009).

1.3 Regionální politika EU

EU není jen sdružení národních států, ale svoji roli v integraci EU mají právě i regiony těchto členských států. Jedním z pilířů evropské integrace je Politika hospodářské a sociální soudržnosti jinými slovy kohezní nebo regionální politika. Regionální politika se zaměřuje na vyrovnání hospodářských a sociálních rozdílů mezi jednotlivými regiony. Toto hraje zásadní roli při budování jednotného trhu. Proto je stále intenzivnější snaha o snižování rozdílů v hospodářské úrovni regionů a členských států. Cílem regionální politiky je modernizace zaostávajících regionů. V souladu se zásadou solidarity je v rámci EU na velké rozdíly reagováno odpovídajícími nástroji a finančními zdroji. S tím souvisí přidělování finančních prostředků k vyrovnávání ekonomické úrovně členských zemí a k rozvoji regionů v EU, čímž se EU pokouší o nastartování procesů směřujících k posílení hospodářské a sociální soudržnosti. Jednotlivé členské státy EU snižují rozdíly v životní úrovni mezi regiony, aktivně bojují s vysokou nezaměstnaností, zejména podporou hospodářských i sociálních struktur v zaostávajících regionech, zvýšení konkurenceschopnosti regionální a národní ekonomiky.

Hlavním nástrojem strukturální a regionální politiky jsou strukturální fondy EU. Vedle strukturálních fondů existuje i Kohezní fond, který poskytuje finanční prostředky pro hospodářsky slabším zemím EU. Regionální politika se řadí na druhé místo za společnou zemědělskou politiku z hlediska finančních prostředků, kterou jsou vynakládány na zabezpečení cílů (Wokoun, 2003). Regionální politika v EU je prováděna na několika úrovních viz obrázek 1 (Wokoun, 2003):

- nadnárodní úroveň (regionální politika je prováděna přímo EU),
- národní úroveň (regionální politika je prováděna jednotlivými členskými zeměmi),
- regionální úroveň (regionální politika je prováděna ve většině zemí, kde je dlouhodobě posilována).

Obrázek 1: Hierarchická struktura regionální politiky

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Skokan, 2003)

Nositeli regionální politiky jsou na nadnárodní úrovni Evropská komise a další evropské instituce. Na národní úrovni je vláda, ministerstva a ostatní orgány státní správy příslušného státu. Na regionální úrovni jsou orgány územní samosprávy a v neposlední řadě to jsou klíčoví aktéři, kterými se rozumí podniky, podnikatelé a instituce. Pro společnou regionální politiku EU existuje několik důvodů. Prvním důvodem je závažnost regionálních problémů a schopnostmi problémy řešit. Dalšími důvody jsou snaha o prohloubení hospodářské a měnové unie. Jedná se zejména o zavedení společné měny euro, což s sebou přináší regionálně rozdílné rozmístění výhod. Posledním důvodem je kompenzace regionálních dopadů ostatních „neregionálních“ politik EU. Rozdíly v sociálně-ekonomické úrovni jednotlivých regionů

mohou významně ovlivnit celkový hospodářský rozvoj dané země (Stejskal, Kovárník, 2009), (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011).

Zdrojem strukturálních fondů jsou finanční příspěvky z členských států do společného rozpočtu. Finanční příspěvek pro regionální politiku je okolo 35 % z rozpočtu EU. Mezi strukturální fondy patří Evropský fond regionálního rozvoje, Evropský sociální fond, Evropský zemědělský garanční a podpůrný fond. Cílem Evropského fondu regionálního rozvoje je snižování rozdílů životní úrovně mezi regiony EU. Prostřednictvím fondu jsou podporovány tři cíle hospodářské politiky a sociální soudržnosti. Těmito cíli se rozumí konvergence, regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost, evropská územní spolupráce. Pomáhá při odstraňování regionálních nerovností, je podporován stabilní a trvalý udržitelný rozvoj a vytváření perspektivních pracovních míst. Hlavními oblastmi jsou investice k vytváření nebo zachování stálých pracovních míst. Další investice jdou do infrastruktury, které v regionech pomáhají v růstu ekonomického potenciálu, přizpůsobování strukturálním změnám, další investice jsou přispívány v oblasti dopravy, telekomunikací energetické infrastruktury. Je investováno i v oblasti rozvoje vnitřního potenciálu a aktivit malého a středního podnikání. V této oblasti jsou podporovány služby pro podniky v oblasti managementu, marketingu a výzkumu, spolupráce podniků s výzkumnými pracovišti. Investiční projekty byly rozšířeny o oblasti výstavba silnic a železnic, investice do technické infrastruktury průmyslových zón, odstraňování ekologických zátěží, využívání obnovitelných zdrojů energie, rozvoj a obnova sportovních areálů. Mezi další projekty patří rekonstrukce kulturních památek, výstavba a oprava infrastruktury pro poskytování zdravotní péče, zavádění služeb elektronické veřejné správy a modernizace systému krizového managementu (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011), (Stejskal, Kovárník, 2009).

Evropský sociální fond je řazen na druhé místo s objemem finančních prostředků mezi strukturálními fondy. Fond je hlavním nástrojem sociální politiky a zaměstnanosti EU. Fond se věnuje například podpoře a doplňování aktivit v oblasti sociální politiky v členských státech EU, rozvoji aktivní politiky na trhu práce pro boj s nezaměstnaností. Fond je primárně zaměřen na boj s dlouhodobou nezaměstnaností. Dále se zabývá podporou a rozvojem vzdělávacích, postgraduálních, rekvalifikačních a poradenských programů pro zvýšení konkurenceschopnosti na trhu práce, podporou a rozvojem kvalifikované pracovní síly, podporou rovných příležitostí pro ženy a muže na trhu práce (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011), (Stejskal, Kovárník, 2009).

1.4 Problematika regionálních nerovností a jejich dopad a řešení

Následující kapitola se věnuje problematice regionálních nerovností. Synonymem pro nerovnost je disparita, různost nebo rozdílnost. Disparita je strukturovaný jev, který je tvořen systémem prvků, vazeb a vztahů. Disparity se projevují kumulací jevů ať příznivých nebo nepříznivých, které ovlivňují rozvoj v určité oblasti. Rozdíly jsou vyvolány subjektivní lidskou činností, nejsou však způsobeny z objektivních příčin, což jsou například přírodní podmínky. Rozlišujeme několik přístupů k regionálnímu rozvoji potažmo k regionálním disparitám. Disparity mohou být rozdělovány na negativní a pozitivní. Negativní regionální disparity jsou chápány jako slabé stránky a pozitivní regionální disparity jsou chápány jako silné stránky. Slabé stránky mohou být zranitelností zkoumaného objektu, které zpravidla spočívají v chybějících zdrojích a chybějících schopnostech dostupné zdroje využít. Silné stránky jsou konkurenční výhodou zkoumaného objektu, které spočívají v unikátních a hodnotných zdrojích a unikátních schopnostech tyto zdroje využívat (Kutscherauer a kolektiv, 2010). Rozdělení disparit je z důvodu identifikace podstatných znaků subjektů. Jedná se o zjišťování, v čem vymezené subjekty zaostávají, popřípadě jaký to má vliv na jejich změny. Jedná se především o změny struktury a chování. Vymezenými subjekty se rozumí státy, země, regiony, obce, podniky. Zjišťování negativních znaků je označováno jako disparitní přístup. Druhým důvodem je zkoumání rozdílnosti subjektů, které vedou k poznávání jejich jedinečnosti, schopnosti účelně a efektivně se odlišit od ostatních zkoumaných subjektů a také např. k účinnému využití jejich komparativních výhod. Zjišťování a vyhodnocování disparit mohou mít pro příjemce následující informační hodnoty (Kutscherauer, 2007):

- poznávací (informuje o stavu subjektů),
- motivační (motivují ke změně stavu subjektů),
- operativní (reakce na měnící se situaci),
- rozhodovací (změny znaků zkoumaných subjektů vede příjemce k rozhodovacím procesům).

Disparity lze dělit do následujících oblastí a jejich indikátorů (Kutscherauer a kolektiv, 2010):

- ekonomická oblast (hrubý domácí produkt na obyvatele, zaměstnanost dle sektorů a oborů),
- sociální oblast (nezaměstnanost podle demografických údajů, úroveň vzdělání, sociální vyloučení sociálních skupin, demografické trendy),

- územní oblast (znečištění a kvalita vzduchu a vody, objem vyprodukovaného odpadu a hospodaření s odpady, bohatství, doprava, energie, telekomunikace, výzkum a inovace).

Regionální disparity jsou jedním z hlavních problémů, kterým se regionální politika věnuje. Řešení regionálních disparit závisí na přístupu k regionálnímu rozvoji. Základním ukazatelem, který teorie regionálního rozvoje dělí na dvě skupiny je směr vývoje rovnováhy. To znamená, zda má region tendenci k přirozenému snižování rozdílů (konvergenční teorie regionálního rozvoje) nebo zda přirozeně dochází k prohlubování rozdílů (divergenční teorie regionálního rozvoje). Za regionální nerovnosti je odpovědných několik faktorů. Těmito primárními faktory se rozumí mobilita pracovní síly, mobilita kapitálu, geografické faktory a ekonomická struktura. Sekundární faktory vychází z primárních faktorů. Sekundárními faktory se rozumí vnější ekonomika, demografická situace, rigidita nákladů a cen a faktory prostředí. Regionální rozdíly v EU jsou vyjádřeny několika způsoby: hustota obyvatelstva, věková struktura, produkce a úroveň příjmů, migrační bilance, nezaměstnanost, bilance zaměstnanosti a spoustu dalších (Kutscherauer a kolektiv, 2010).

Lidé se koncentrují v dobře dostupných oblastech, kde mají vyšší mzdy, lepší dostupnost do práce či škol a spoustu dalších výhod. Tyto výhody lákají obyvatelstvo do regionů či měst, která jsou pro ně atraktivnější. Příkladem může být protiklad města a venkova. Z těchto důvodů vzniká v regionech nevyvážený rozvoj (Armstrong, Taylor, 2000), (Vanhove, 1999). Disparity jsou často předmětem politických diskusí a snah o vyrovnání. Vlády a mezinárodní organizace často investují do regionů s největšími disparitami, aby pomohly zlepšit situaci a dosáhly větší rovnováhy mezi různými oblastmi. V rámci EU se snaží tyto rozdíly vyrovnat různé programy, jako jsou Evropské strukturální a investiční fondy, které poskytují finanční podporu pro rozvoj méně rozvinutých regionů. Tyto programy jsou pro země V4 velmi důležité a pomáhají jim dosáhnout větší rovnováhy v regionálním rozvoji. Programy, ze kterých mohou čerpat země V4 jsou blíže popsány v kapitole 2.3 (Kutscherauer a kolektiv, 2010).

Návrhy řešení, pro snižování disparit mohou být velmi různorodé v závislosti na konkrétním typu disparity. Mezi prvními návrhy je podpora ekonomického růstu prostřednictvím investic do vzdělání a výzkumu. Rozvoj mohou podpořit také inovace a technologický pokrok, což může vést ke zvýšení produktivity a ekonomického růstu. Zlepšení podmínek pro podnikání a investice, například snížením byrokracie, může být podpořen hospodářský růst. Podnikání je důležitým zdrojem pracovních míst a příjmů pro lidi v chudších oblastech. Vlády mohou podporovat podnikání v těchto oblastech prostřednictvím poskytování dotací, úvěrů, daní a jiných pobídek. Zlepšení přístupu k financování pro malé a střední

podniky, vede ke zvýšení konkurenceschopnosti těchto podniků (Kutscherauer a kolektiv, 2010). Další možností s cílem snížení disparit je podpora infrastruktury. Investice do infrastruktury, jako jsou silnice, železnice a letiště, podporují regionální rozvoj. Vytvoření moderní a efektivní infrastruktury může také přilákat zahraniční investice. S přílivem zahraničního kapitálu vzroste úroveň produkce v regionech. Lepší infrastruktura obecně zlepšuje přístup k pracovním místům, vzdělání a zdravotní péči, což z dlouhodobého hlediska zlepšuje hospodářský výkon regionu (Kutscherauer a kolektiv, 2010).

Další oblastí pro podporu je sociální oblast. Sociální oblastí se rozumí uspokojení potřeb obyvatelstva a zabezpečení služeb, rozvoj lidského potenciálu v regionech. Zdravotní péče a vzdělání snižují nerovnosti mezi obyvateli. Zlepšení přístupu k těmto službám zajistí, aby všichni obyvatelé měli stejnou příležitost k využívání těchto služeb. Tyto služby jsou sledovány s ohledem na jejich dostupnost a jednotlivý počet zařízení v regionech. Sociální dávky, jako jsou dávky v nezaměstnanosti, přídatky na děti a sociální bydlení a další, jsou vypláceny lidem v nouzi. Vlády posilují tyto programy a vytváří nové, aby pomohly těm, kteří jsou v největším ohrožení. Další oblastí je podpora kulturního rozvoje v regionech s unikátními tradicemi a zvyky či přírodními památkami. Je důležité rozvíjet místní turistické atrakce, střediska pro volný čas. Kvalitně strávený volný čas ovlivňuje způsob života, ale zároveň produktivitu daného jedince (Kutscherauer a kolektiv, 2010), (Armstrong, Taylor, 2000). Cestovní ruch je důležitým zdrojem příjmů pro lidi v chudších oblastech. Podpora cestovního ruchu prostřednictvím investic do turistické infrastruktury a propagace regionu zlepšuje místní hospodářství. Tím se rozvinou místní turistické atrakce a vytvoří se nová pracovní místa v oblasti turistického ruchu (Zahradník, 2017). Další návrh se týká oblasti lidského potenciálu. Zaměstnanost ovlivňuje rozvoj a výkonnost daného regionu, proto je důležitá podpora zaměstnanosti. Snížení nezaměstnanosti je spojeno s nižším využíváním sociálních dávek a vyššími daňovými příjmy, což posílí ekonomiku. Vzdělávání a odborná příprava zvyšují kvalifikaci pracovníků, kteří se stávají konkurenceschopnějšími na trhu práce (Kutscherauer a kolektiv, 2010).

1.5 Měření regionálních disparit

Pojetí regionálních disparit je orientováno na zjišťování a vyhodnocování především disparit, které jsou vnímány jako nežádoucí. Nelze se však zaměřit pouze na tyto disparity. Zkoumání regionálních disparit neslouží pouze ke snižování nežádoucích rozdílů, ale i k tomu, aby byl maximálně využit potenciál daného regionu. Problematika regionálních disparit je orientována na budoucí využití výsledků měření regionálních disparit. Jak již bylo výše

uvedeno, pro analýzu disparit je nutné zvolit přístup, jak budou disparity zkoumány a vyhodnoceny. Ve spojitosti s regionálními disparitami používány termíny konvergence a divergence. Jelikož je jedním z hlavních cílů regionální politiky snižování regionálních rozdílů, lze právě konvergenci zvolit jako ukazatel pro měření a analyzování regionálních disparit (Kutscherauer, 2007), (Kutscherauer a kolektiv, 2010). Pro identifikaci a hodnocení regionálních disparit existuje několik hledisek. Těmito hledisky se rozumí (Kutscherauer a kolektiv, 2010):

- časové hledisko regionálních disparit,
- měřitelnost regionálních disparit,
- identifikace regionálních disparit podle určitého územního hlediska,
- účelnost zmírňování disparit,
- způsob vzniku regionálních disparit,
- dopady regionálních disparit.

Vyhodnocování disparit je následně dělena do čtyř oblastí (Armstrong, Taylor, 2000):

- přírodní,
- ekonomické,
- sociální,
- enviromentální.

Měření disparit může být prováděno na základě objektivních a subjektivních indikátorů. Objektivní indikátory musí být kvantifikovatelné neboli měřitelné, jako je například příjem, zdraví, vzdělání, bydlení, počet osobních aut, telefonů, televizních přijímačů nebo lékařů na jeden tisíc obyvatel, HDP na obyvatele, nezaměstnanost. Subjektivní indikátory jsou tvořeny na základě dotazování lidí ohledně toho, co si myslí o své situaci, to znamená, zda se cítí šťastní, nebo jak by popsali stupeň spokojenosti se svým životem. Tyto ukazatele umožňují porovnání situace v různých regionech a zemích a identifikaci oblastí, které mají největší potřebu investic a rozvoje. (Kutscherauer, 2007). V této práci jsou analyzovány ukazatele HDP na obyvatele a disponibilní důchod na obyvatele pro měření disparit (viz kapitola 3).

V ekonomickém pojetí je potřeba rozlišit, zda se jedná o konvergenci reálnou či nominální. Reálná konvergence je založena na strukturální konvergenci, jejíž součástí jsou změny v produkci napříč sektorovým nebo odvětvovým dělením. Nominální konvergence je konvergence, která souvisí s vývojem cen. Nominální konvergence zkoumá nominální veličiny jako jsou míra inflace, úroková míra, cenová hladina a nominální mzdy. Pod pojmem reálná konvergence rozumíme sblížování ekonomické úrovně různých zemí či oblastí. Ta se obvykle

vyjadřuje pomocí ukazatele HDP na obyvatele (Armstrong, Taylor, 2000), (Smrčková, Vlček, Cvangroš, 2008).

Mezinárodní srovnání se provádí přepočtem podle parity kupní síly, který na rozdíl od přepočtu HDP pomocí běžného kurzu, odráží kupní síly domácí měny, a tedy eliminuje cenové rozdíly mezi ekonomikami. Pokud budeme hodnotit vztah ekonomické úrovně mezi dvěma ekonomickými celky, proces konvergence v obvyklém chápání lze zapsat vzorec (1).

$$\frac{y_{1,t}}{y_{2,t}} < \frac{y_{1,t+1}}{y_{2,t+1}} \text{ pro } y_{1,t} < y_{2,t} \quad (1)$$

Kde hodnota y je reálný důchod na osobu v určitém čase (t a $t+1$), ve kterém jsou porovnávány. Tento vztah lze interpretovat tak, že relativní odstup ekonomických úrovní na obyvatele se v čase snižuje. Pokud by levá strana byla větší než pravá, jedná se o divergenci, což by znamenalo prohlubování rozdílů mezi regiony. Naopak pokud je pravá strana větší než levá, jedná se o konvergenci. Existuje i následující definice na základě absolutní diference.

$$|y_{1,t} - y_{2,t}| > |y_{1,t+1} - y_{2,t+1}| \quad (2)$$

Vzorec (2) s opačným znaménkem nazýváme divergencí. Jednalo by se o situace, kdy se země či regiony z hlediska ekonomické vyspělosti od sebe vzdalují. Metody měření konvergence byly vyvinuty v souvislosti s teorií růstových modelů. Vývoj rozdílů v ekonomické vyspělosti mezi více zeměmi nebo regiony v čase je měřen pomocí dvou ukazatelů konvergence, beta-konvergence (β -konvergence) a sigma-konvergence (σ -konvergence) (Armstrong, Taylor, 2000), (Smrčková, Vlček, Cvangroš, 2008).

Beta-konvergence vychází z neoklasické teorie ekonomického růstu, kde růst HDP je negativně závislý na počáteční ekonomické úrovni. Nastává, když chudé regiony rostou rychleji neboli vykazují vyšší růstovou dynamiku než bohaté regiony. Tato situace vede k postupné konvergenci mezi zeměmi nebo regiony, což implikuje negativní vztah.

Beta-konvergence vede k regresní rovnici:

$$\frac{1}{T} \log \left(\frac{Y_{it}}{Y_{i0}} \right) = \alpha + \beta * \log y_{i0} + \gamma Z_i + \mu_i \quad (3)$$

kde levá strana vyjadřuje průměrný růst HDP v paritě kupní síly v období 0 až t , který je závislý na počáteční ekonomické úrovni (Y_{i0}) a souboru exogenních faktorů (Z_i). T je celkový počet let zkoumaného období. α je konstanta, β a γ jsou regresní koeficienty a μ_i je náhodná složka. K beta konvergenci dochází při záporné směrnicí spojnice trendu (Armstrong, Taylor, 2000), (Smrčková, Vlček, Cvangroš, 2008), (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013).

Sigma-konvergence vychází z neoklasické teorie ekonomického růstu, na základě, které všechny státy konvergují ke stejné úrovni vyspělosti nebo ke stejnému ekonomickému výkonu.

Jedná se o konvenčnější měřítko příjmové nerovnosti. Je měřítkem variability příjmu na hlavu mezi regiony v daném časovém okamžiku. Ke konvergenci dochází, pokud se variační koeficient ekonomických úrovní v jednotlivých zemích nebo regionech časem snižuje. Jedním z problémů míry konvergence v příjmech na hlavu je to, že nezohledňují přelévací efekty ze sousedních regionů. Příkladem může být silná obchodní a pracovní vazba mezi sousedními regiony. Jedním z efektů těchto meziregionálních vazeb je, že regiony mohou vykazovat podobné trendy konvergence jako jejich blízcí sousedé (Armstrong, Taylor, 2000), (Smrčková, Vlček, Cveňgroš, 2008), (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013).

Disparita může vést k rozvoji méně rozvinutých regionů, protože vlády a podniky se budou snažit přilákat investice a podpořit místní ekonomiku. Mezi další výhodu patří inovace a produktivita, kdy mohou být podporovány inovace a zvyšovat produktivitu, protože silné regiony mohou být motivovány k vývoji nových technologií a procesů, aby udržely konkurenceschopnost. Další výhodou je specializace, protože disparita může podpořit specializaci regionů v určitých odvětvích, což může vést k větší efektivitě a většímu využití přírodních zdrojů. Naopak nevýhodami mohou být sociální a ekonomická nerovnost, kdy rozdíl může způsobit sociální a ekonomickou nerovnost mezi regiony, což může vést k chudobě, nezaměstnanosti a nespokojenosti obyvatel. Negativní vliv na ekonomický růst. Disparita může brzdit celkový ekonomický růst, protože méně rozvinuté regiony mohou mít nižší produktivitu a mohou být závislé na finanční podpoře ze silnějších regionů. Negativní vliv má i na sociální stabilitu. To může vést k nedostatku sociálního soudržnosti a může podkopávat sociální stabilitu. Obecně lze konstatovat, že příliš velké regionální disparity mohou mít negativní dopad na společnost a ekonomiku, zatímco mírné rozdíly mohou být motivací k inovacím a rozvoji. Proto je důležité přijímat opatření k potlačení výrazných disparit a podpoře mírných rozdílů v regionálním rozvoji (Kutscherauer, 2007), (Kutscherauer a kolektiv, 2010), (Zahradník, 2017).

2 Visegrádská čtyřka

Visegrádská čtyřka je neformální regionální seskupení čtyř středoevropských států, a to ČR, Maďarska, Polska a Slovenska. Jedná se o státy, které mají společnou historii, podobné hodnoty, kulturu a geografické postavení. V roce 2004 byly státy V4 přijaty do EU. Po přijetí se zaměřila na prosazení spolupráce a stability v regionech Střední Evropy. Seskupení vzniklo za účelem kooperace a spojení sil na cestě k demokracii. Aktivity V4 se týkají státní správy. Aktivity V4 jsou realizovány skrze expertní skupiny. Tyto skupiny se schází jednou ročně. Těmito expertními skupinami se rozumí setkání premiérů, prezidentů, ministrů a odborníků. Problematika pro setkání Visegrádské skupiny ohledně pracovních záležitostí byla rozdělena na oblasti (MVČR, 2022), (MMRČR, 2022):

- modernizace státní správy,
- informační systémy ve státní správě,
- vzdělávací systémy ve státní správě.

Na obrázku 2 jsou tmavě zelenou barvou zobrazeny členské státy Visegrádské čtyřky. Z obrázku je patrné, že každý ze států sousedí s následujícími členy Visegrádské čtyřky.

Obrázek 2: Členské země Visegrádské čtyřky

Zdroj: (Aktuálně.cz, 2015)

2.1 Historický vývoj

Název seskupení je odvozován od města Visegrád. Hrad Visegrád byl v roce 1335 sídlem maďarských králů. Byl místem pro jednání mezi polským, českým a maďarským králem. Králové se na hradě dohodli na blízké spolupráci v politických a obchodních záležitostech. Tímto aktem se později inspirovali k založení další středoevropské iniciativy. Visegrádská čtyřka je název čtyř postkomunistických zemí ve střední Evropě. Seskupení těchto států se původně nazývalo Visegrádská trojka, která vznikla v roce 1991. Název Visegrádská čtyřka vznikla z důvodu rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky v roce 1993. Uskupení států byla myšlenka prezidenta Václava Havla. Začalo to velkou konferencí v Bratislavě na jaře 1990, kam pozval prezident Havel zástupce Maďarska a Polska k úvahám o společném regionálním uskupení a společném návratu do Evropy. Po pádu komunistického režimu byla kooperace mezi zeměmi velmi důležitá. Kooperace zahrnovala jejich přechod od totalitního režimu ke svobodné a demokratické společnosti. Tato cesta k demokracii byla dlouhá a složitá (MVČR, 2022), (The Visegrad Group, 2022a).

Celá snaha byla podpořena tím, že všechny země V4 usilovaly o členství v EU. Integrace do EU byla považována jako další krok v procesu překlenutí umělých hranic v Evropě pomocí vzájemné podpory. Tohoto cíle bylo dosaženo v roce 2004, protože se všechny státy staly členskými státy EU a členy NATO. Tímto aktem výrazně vzrostly zahraničně-politické aktivity. Visegrádská čtyřka nebyla vytvořena jako další variace celoevropské integrace. Jejich aktivity nesměřují k izolaci nebo k oslabení vztahů k ostatním zemím (The Visegrad Group, 2022b).

Jedná se o sdružení, které vytváří prostor pro posilování koordinace a konzultace. Cílem je najít společné stanovisko v aktuálních otázkách zahraniční politiky, regionálního rozvoje a hospodářské spolupráce v rámci EU. Všechny aktivity jsou zaměřeny na podporu rovnováhy v regionech střední Evropy, ale je rovněž zájem o demokratický rozvoj ve všech částech Evropy. Hodlá podporovat sdílené hodnoty v oblasti kultury, vzdělávání, vědy a výměny informací (MMRČR, 2022), (The Visegrad Group, 2022b). V prohlášení předsedů vlád z roku 2004 stanovila nové cíle. Cíli se rozumí pomáhat s posilováním identit středoevropských regionů, ale také formulování a obhajování regionálních zájmů v rámci rozšířené EU (MPSVČR, 2020).

V rámci regionálního partnerství spolupracuje Visegrádská čtyřka s Rakouskem a Slovinskem v rámci tzv. programu V4+2. V současnosti spolupracuje i s dalšími státy střední a východní Evropy. Těmito státy jsou Bulharsko a Rumunsko. Iniciátorem spolupráce V4 a Bulharskem a Rumunskem byla ČR. Spolupráce těchto zemí v oblasti územního rozvoje

trvá od roku 2008. Společná strategie územního rozvoje je zaměřena na společné řešení problémů územního rozvoje, dále je zaměřena na podporu územní soudržnosti v Evropě, a poté na aplikování Územní agendy EU 2020. Hlavním přínosem je řešení a odstranění nenávazností v rámci rozvojových os a dopravních sítí. Ve strategii jsou řešeny rozvojové cíle technické infrastruktury a zjištění bariér územního rozvoje mezi jednotlivými státy. Zjištění bariér platí, ale i uvnitř jejich území, které jsou představovány nejvýraznějšími překážkami pro rozvojové cíle dopravní a technické infrastruktury. Cílem strategie územního rozvoje bylo (MMRČR, 2020):

- přispět ke koordinaci a aktualizaci národních dokumentů územního rozvoje a rozvoje dopravních sítí a sítí technické infrastruktury,
- podporovat územní soudržnost v Evropě,
- napomáhat koordinaci různých odvětvových politik, které mají vliv na územní rozvoj,
- poskytovat státům argumenty a podporu při diskuzích na úrovni EU o otázkách politiky územního rozvoje, politiky soudržnosti a dopravní a energetické politiky.

Spolupráce s Rakouskem a Slovinskem se zaměřuje na společné zájmy v oblasti auditu veřejného sektoru, identifikaci problémových oblastí, sdílení dobré praxe a reprezentaci společných zájmů v Kontaktním výboru. Visegrádská čtyřka ve formátu „V4+2“ zajišťuje komunikaci mezi členskými zeměmi a zástupci nejvyšších auditních institucí zemí. Představitelé nejvyšších auditních institucí, kteří jsou sdruženi ve skupině V4+2 se pravidelně jednou za rok schází. Prezident ČR Miloš Zeman vyslovil na podzim v roce 2013 pro přizvání Rakouska a Slovinska do Visegrádské čtyřky. V dubnu tyto země při návštěvě v Lublani přizval ke společným schůzkám. Poznamenal, že některé členské státy Visegrádu se stavěly proti pevnému rozšíření o tyto dvě země. V září 2016 přišel Miloš Zeman s rakouskou stranou Svobodných s plánem na pevné rozšíření Visegrádské skupiny o Rakousko. Svobodní chtěli rozšíření skupiny z důvodu, že viděli Rakousko jako protipól k politice Německa a také posílení pozice Rakouska a střední Evropy. Také možnost reformovat Unii v budoucnosti. Premiér ČR Bohuslav Sobotka v roce 2016, ale nápad odmítl s tím, že společným zájmem skupiny V4 je silná a jednotná Unie (NKÚ, 2021), (ČT24, 2014), (ČT24, 2016). Visegrádská čtyřka funguje na základě pravidelného setkávání jejich představitelů na různých úrovních od prezidentů a předsedů vlád až po expertní konzultace. Jednou ročně se koná oficiální setkání premiérů. V období mezi těmito summity vykonává vždy jedna ze zemí V4 předsednickou funkci. Praktickou náplň dává spolupráce jednotlivých resortních ministerstev. Jednotlivé resorty si samy organizují setkání ve visegrádském formátu podle svých aktuálních potřeb (MPSVČR, 2020).

2.2 Struktura zemí seskupení

Všechny členské země Visegrádské čtyřky jsou středoevropské země se stabilními ekonomikami. Mezi členskými zeměmi je tradičně vysoká míra obchodních vazeb a spolupráce, přesto struktura zemí je odlišná. Hospodářství ČR se řadí mezi rozvinuté ekonomiky střední a východní Evropy, s vysokou mírou průmyslového výstupu a vysokou úrovní lidského kapitálu. Hospodářství Maďarska se zaměřuje především na průmyslovou výrobu, zemědělství a služby. Polsko má největší ekonomiku ve Visegrádské čtyřce a druhou největší ekonomiku ve střední a východní Evropě. Hlavními průmyslovými odvětvími jsou těžký průmysl, strojírenství, chemický průmysl a potravinářský průmysl. Hospodářství Slovenska je založeno především na průmyslu, zemědělství a službách (Evropský výbor regionů, 2023), (BusinessInfo.cz, 2023).

Struktura členských zemí Visegrádské čtyřky z pohledu klasifikace NUTS se skládá z následujících úrovní (Evropský výbor regionů, 2023):

- NUTS 0: Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko jsou na této úrovni samostatnými celky.
- NUTS 1: Česká republika a Slovensko jsou celé území státu. Maďarsko se dělí na 3 statistické regiony. Polsko má 7 makroregionů.
- NUTS 2: V České republice je to 8 regionů soudržnosti, v Maďarsku 8 regionů, v Polsku 17 vojvodství a na Slovensku 4 oblasti.
- NUTS 3: V České republice se jedná o 14 krajů. V Maďarsku 20 krajů, v Polsku 73 subregionů a v Slovensku 8 krajů.

Výkon samosprávy probíhá v ČR a na Slovensku na úrovni NUTS 3. Ústavou jsou nazývány vyšší územně samosprávné celky. Výkon samosprávy probíhá v Polsku na úrovni NUTS 2. V Maďarsku výkon samosprávy probíhá na úrovni NUTS 2 jako v Polsku (Evropský výbor regionů, 2023). Klasifikace NUTS byla zavedena Statistickým úřadem Evropských společenství ve spolupráci s ostatními orgány EU. Byl vytvořen jednotný systém klasifikování územních statistických jednotek NUTS. Jedná se o zkratku z francouzštiny - Nomenclature des Unites Territoriales Statistique v českém překladu Nomenklatura územních statistických jednotek. Konstrukce klasifikace vycházela z jednotných metodických principů Eurostatu s přihlédnutím k administrativnímu uspořádání konkrétního státu. Dále je přihlédnuto k počtu obyvatel a k rozloze státu. Eurostat založil tento systém na začátku sedmdesátých let. Klasifikace NUTS je však v platnosti až od července 2003. Klasifikace NUTS je určena pro (IWÚP, 2020), (NÚOV, 2023):

- shromažďování, zpracování a harmonizaci regionálních statistik EU,
- sociálně-ekonomické analýzy regionů,
- vymezení regionální politiky EU.

Hlavním účelem je především využití pro statistické, analytické a informační účely související s EU, zejména v oblasti čerpání finančních prostředků z evropských strukturálních fondů (IWÚP, 2020), (NÚOV, 2023).

V následujících čtyř tabulkách vidíme přehled regionů úrovně NUTS 2 členských zemí V4. V jednotlivých tabulkách jsou zobrazeny zkratky pro regiony, jejich název, počet obyvatel, rozloha daného regionu, hustota zalidnění. V tabulce jsou zobrazeny nejnovější dostupné hodnoty pro dva základní ukazatele, které jsou použity při měření disparit v rámci analytické části práce.

V tabulce 1 je patrné, že nejbohatším regionem Praha, která je hlavním městem ČR. Naopak nejchudším regionem je region Jihozápad. V tabulce 2 je nejbohatším regionem Budapešť, který je hlavním městem Maďarska. Naopak nejchudším regionem je Észak-Magyarország. V tabulce 3 je nejbohatším regionem Warszawski stołeczny, i přesto, že jeho rozloha je nejmenší. Nejchudším regionem naopak je Podkarpackie. V tabulce 4 region Východné Slovensko je druhým největším regionem, i přesto je tam nejnižší disponibilní důchod oproti ostatním regionům Slovenska. Naopak nejbohatším regionem je Bratislavský kraj. Srovnání bylo zaměřeno na disponibilní důchod, v případě ukazatele produktu je však situace obdobná. Situace jednotlivých regionů je ovlivněna několika faktory například jejich polohou, zda se nachází blízko hlavního města nebo zda je od hlavního města nejdále. Mapa s regiony všech členských zemích se nacházejí v přílohách A až D.

Tabulka 1: Přehled regionů NUTS 2 ČR 2020

Česká republika						
Zkratka	Název regionu	Počet obyvatel	Rozloha v km ²	Hustota zalidnění na 1/km ²	HDP na obyvatele v Kč	Disponibilní důchod na obyvatele v Kč
CZ01	Praha	1,33 mil.	496	2692	61 700	17 600
CZ02	Střední Čechy	1,39 mil.	11 016	127	24 500	13 900
CZ03	Jihozápad	1,23 mil.	17 618	70	23 700	13 200
CZ04	Severozápad	1,11 mil.	8 649	128	19 000	12 400
CZ05	Severovýchod	1,51 mil.	12 441	122	23 300	13 100
CZ06	Jihovýchod	1,70 mil.	13 991	122	26 200	13 600
CZ07	Střední Morava	1,21 mil.	9 230	131	22 900	12 600
CZ08	Moravskoslezsko	1,19 mil.	5 427	220	21 600	12 400

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a, 2023b, 2023c, 2023d)

Tabulka 2: Přehled regionů NUTS 2 Maďarska 2020

Maďarsko						
Zkratka	Název regionu	Počet obyvatel	Rozloha v km ²	Hustota zalidnění na 1/ km ²	HDP na obyvatele v Kč	Disponibilní důchod na obyvatele v Kč
HU11	Budapest	1,72 mil.	525	3 283	46 500	17 000
HU12	Pest	1,30 mil.	6 391	204	17 900	11 200
HU21	Közép-Dunántúl	1,05 mil.	11 085	96	20 200	11 100
HU22	Nyugat-Dunántúl	1 mil.	11 328	88	21 100	10 600
HU23	Dél-Dunántúl	1 mil.	14 197	61	15 200	9 500
HU31	Észak-Magyarország	1,11 mil.	13 428	83	15 100	8 800
HU32	Észak-Alföld	1,43 mil.	17 723	81	14 800	9 200
HU33	Dél-Alföld	1,22 mil.	18 335	67	16 600	9 900

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a, 2023b, 2023c, 2023d)

Tabulka 3: Přehled regionů NUTS 2 Polska 2020

Polsko						
Zkratka	Název regionu	Počet obyvatel	Rozloha v km ²	Hustota zalidnění na 1/ km ²	HDP na obyvatele v Kč	Disponibilní důchod na obyvatele v Kč
PL21	Małopolskie	3,37 mil.	15 183	222	20 800	13 500
PL22	Śląskie	4,45 mil.	12 333	361	22 700	15 400
PL41	Wielkopolskie	3,47 mil.	29 826	117	25 000	14 700
PL42	Zachodniopomorskie	1,66 mil.	22 892	73	19 100	13 700
PL43	Lubuskie	1 mil.	13 988	71	18 600	12 300
PL51	Dolnośląskie	2,85 mil.	19 947	143	25 300	14 800
PL52	Opolskie	1 mil.	9 412	99	17 900	12 700
PL61	Kujawsko-pomorskie	2,04 mil.	17 972	114	18 600	12 700
PL62	Warmińsko-mazurskie	1,39 mil.	24 173	58	16 000	12 300
PL63	Pomorskie	2,31 mil.	18 310	127	21 700	13 900
PL71	Łódzkie	2,42 mil.	18 219	133	22 100	14 300
PL72	Świętokrzyskie	1,20 mil.	11 710	103	16 500	12 200
PL81	Lubelskie	2,07 mil.	25 122	82	15 600	12 200
PL82	Podkarpackie	2,07 mil.	17 846	116	15 800	11 100
PL84	Podlaskie	1,14 mil.	20 180	56	16 800	11 800
PL91	Warszawski stołeczny	3,09 mil.	517	5 986	50 200	21 500
PL92	Mazowiecki regionalny	2,30 mil.	35 597	64	19 600	14 000

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a, 2023b, 2023c, 2023d)

Tabulka 4: Přehled regionů NUTS 2 Slovenska 2020

Slovensko						
Zkratka	Název regionu	Počet obyvatel	Rozloha v km ²	Hustota zalidnění na 1/ km ²	HDP na obyvatele v Kč	Disponibilní důchod na obyvatele v Kč
SK01	Bratislavský kraj	1 mil.	2 053	330	49 500	18 500
SK02	Západné Slovensko	1,81 mil.	14 992	121	19 900	10 700
SK03	Stredné Slovensko	1,33 mil.	16 263	82	17 100	10 900
SK04	Východné Slovensko	1,62 mil.	15 727	104	15 400	9 600

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a, 2023b, 2023c, 2023d)

2.3 Mezinárodní visegrádský fond a grantové programy

Pevnou organizační strukturou V4 je Mezinárodní Visegrádský fond, který je mezinárodní organizací se sídlem v Bratislavě. Řídícím orgánem Mezinárodního Visegrádského fondu je Konference ministrů zahraničních věcí a Rada velvyslanců, výkonným orgánem je ředitel, který sídlí v Bratislavě. Fond byl založen členskými zeměmi Visegrádské čtyřky v roce 2000 ve městě Štíříně v ČR, ale k jednání bylo přizváno i Slovensko. Hlavním účelem fondu je usnadnění a podpoření rozvoje v užší spolupráci mezi občany a institucemi v regionech V4, ale také mezi regiony V4 a dalšími zeměmi. Například v regionech západního Balkánu a Východního partnerství. Posláním fondu je i rozvíjet myšlenky udržitelného regionální spolupráce ve střední Evropě. Podpora grantů je věnována projektům jejichž cílem je napomáhat rozvoji kulturní spolupráce, vědecké výměně, výzkumu a spolupráce v oblasti školství, výměně mládeže a rozvoji přeshraniční spolupráce, propagace cestovního ruchu a posílit konkurenceschopnost v oblasti regenerativní medicíny. O dotace se mohou ucházet fyzické i právnické osoby, ale vždy jen na konkrétní projekt. Projekt je spolufinancován vládami V4 prostřednictvím Visegrádských grantů z Mezinárodního visegrádského fondu. Fondem jsou upřednostňovány projekty, do kterých se zapojí co největší počet subjektů ze států V4. Ve většině případů fond financuje aktivity nevládních subjektů, což podporuje občanský rozměr visegrádské spolupráce, místní samosprávy, univerzity, školy a veřejné instituce. Fond provozuje několik grantových programů a také uděluje individuální stipendia pro studenty a umělce (MPSVČR, 2020), (Evropské centrum, 2021), (MZVČR, 2021), (Slezská univerzita, 2021), (ERA, 2017).

Rozpočet je složen z rovných příspěvků zemí V4, ale také i dárcovských příspěvků ze zemí jako je například: Kanada, Německo, Holandsko, Jižní Korea, Švédsko, Švýcarsko

a Spojené státy americké. Tyto příspěvky jsou ve formě subgrantů, nebo spolufinancování. Příspěvky zemí V4 do fondu se postupně zvyšují. Tyto příspěvky každoročně vkládají všechny členské země do rozpočtu (MPSVČR, 2020), (Evropské centrum, 2021), (MZVČR, 2021), (Slezská univerzita, 2021), (ERA, 2017).

Programy fondu

Všechny grantové programy patří do Mezinárodního visegrádského fondu. Visegrádské granty jsou nejdůležitější součástí aktivit fondu od začátku jeho existence.

Visegrádské granty podporují regionální partnerství mezi nevládními organizacemi a organizacemi občanské společnosti, veřejnými institucemi a obcemi, soukromými společnostmi a neziskovými organizacemi, vzdělávacími a výzkumnými středisky, jež přispívají ke spolupráci ve visegrádském regionu. Podporuje realizaci malých a středních projektů spolupráce mezi subjekty z členských zemí V4, a to v oblasti kultury a společné identity, vědy a výzkumu, dále ve vzdělávání a budování kapacit, podpory mládeže, přeshraniční spolupráce, turistického ruchu, životního prostředí, regionální rozvoj, budování institucionálních vazeb, podnikání a sociální rozvoj. Podporují hlavně projekty, které prosazují prvky inovace, podpory mládeže, společné regionální přidané hodnoty a udržitelného rozvoje ve střední a východní Evropě (Evropské centrum, 2021), (MŠMTČR, 2022), (MZVČR, 2021).

Uzávěrka podávání žádostí grantů je třikrát ročně, a to v termínech 1. února, 1. června a 1. října. Žadatel o grant by měl pocházet z řad nevládní sféry, občanských sdružení, místní a regionální správy, univerzit a škol, vědeckých a výzkumných institucí a nemusí být ze zemí V4. Žádost o grantovou podporu mohou subjekty ze všech zemí světa s podmínkou, že se na jejich projektu aktivně podílejí organizace ze zemí V4 a projekt je relevantní pro region V4. Výše grantu se liší podle velikosti a rozsahu podaného projektu. Maximální doba pro realizaci projektů je 18 měsíců. Projekty musí řešit alespoň jeden z cílů ze sedmi oblastí zaměření grantového programu (MZVČR, 2021), (MŠMTČR, 2022).

Visegrádské+ granty podporují především projekty přispívající k demokratizačním a transformačním procesům. Fond se zaměřuje na prioritní regiony zahraniční politiky zemí V4. Jedná se o země západního Balkánu a tzv. Východního partnerství. Program zaměřený na tyto regiony se soustředí především na politickou, společenskou a ekonomickou transformaci a přenos zkušeností zemí V4 v těchto oblastech, ale i na specifická témata společně určená zeměmi V4 a vládami třetích zemí, které některá grantová kola spolufinancují. V projektu musí být zapojeny tři země z V4 a jedna země Východního partnerství nebo západního Balkánu. Důležitým programem je také Civil Servant Mobility Program, který umožňuje stáže

pracovníků státní správy a samosprávy zemí Východního partnerství a západního Balkánu v zemích V4 v různých oborech. Termíny pro podávání žádostí jsou 1. února, 1. června a 1. října každý rok. Výše grantu se liší podle velikosti a rozsahu podaného projektu. Maximální doba pro realizaci projektů je 18 měsíců. Projekty musí řešit alespoň jeden z cílů ze sedmi oblastí zaměření grantového programu a zároveň musí být prováděny v regionu Východního partnerství EU nebo na západním Balkáně (Evropské centrum, 2021), (MZVČR, 2021), (MŠMTČR, 2022).

Visegrádské strategické granty se začaly rozvíjet od roku 2005. Podporují významné, dlouhodobé strategické projekty, na kterých se podílejí instituce ze všech čtyř zemí Visegrádské skupiny. Projekty jsou zaměřeny na priority, které jsou stanoveny na příslušný rok. Strategická témata jsou zaměřená na posilování spolupráce uvnitř V4 ve vybraných oblastech, ale také témata, která podporují aktivity V4 vůči jejich východním a jižním sousedům. V projektu se musí zapojit všechny členské země V4. Termíny pro podávání žádostí jsou 1. února, 1. června a 1. října každý rok. Granty jsou poskytovány na 12 až 36 měsíců. Na jeden projekt se obvykle přiřazuje kolem 40 000 EUR. Strategické priority vyhláší členská země, která v té době předsedá uskupení. Od 1. července 2022 do 30. června 2023 je předsednickou zemí Slovenská republika (Evropské centrum, 2021), (Slezská univerzita, 2021), (MŠMTČR, 2022), (MZVČR, 2021).

Visegrádský grant pro univerzitní studia podporuje studenty magisterského a doktorského studia nebo výzkumné pracovníky ve všech oborech i přijímající univerzitu. O stipendia na všech vysokých školách a univerzitách, kterou jsou akreditované v zemích V4 mohou žádat studenti i výzkumní pracovníci ze zemí západního Balkánu, zemí Východního partnerství, a naopak studenti a výzkumní pracovníci ze zemí V4 mohou žádat o stipendia v zemích západního Balkánu a zemí Východního partnerství. Studium je podporované v délce jednoho až čtyř akademických semestrů. Podpora pro studenta činí 2 300 EUR za semestr a pro přijímající univerzitu to činí 1 500 EUR za semestr. Návrhy projektů pro univerzitní kurzy nebo studijní programy mohou požádat o Visegrádské granty do 1. října, protože Granty pro univerzitní studia byly sloučeny s Visegrádskými granty (MZVČR, 2021), (Slezská univerzita, 2021).

Od roku 2011 jsou udělována krátkodobá výzkumná Visegrádská stipendia v archívu Open Society na Středoevropské univerzitě v Budapešti, která jsou zaměřená na práce k tématu totalitní minulosti zemí střední Evropy. Visegrádský umělecký rezidenční program byl zahájen v roce 2007. Jedná se o tříměsíční rezidenční program pro umělce ze zemí V4. Zabývá se oblastmi vizuálního a zvukového umění a múzického umění. Pro výtvarníky existují umělecké

rezidenční pobyty v New Yorku. V roce 2021 byl zahájen nový grantový program V4 Generation, který je zaměřený na projekty krátkodobých výměnných pobytů mladých lidí ze zemí V4 ve věku od 14 let do 30 let. Cílem projektu je podpora rozvoje demokratických hodnot, aktivního přístupu k občanské společnosti a přeshraničního dialogu mládeže zemí V4 (Evropské centrum, 2021), (MZVČR, 2021), (Slezská univerzita, 2021), (MŠMTČR, 2022).

V programech **malých grantů** je rozdělována částka 540 000 EUR. Žádosti jsou podávány každoročně ve třech termínech a to 1. března, 1. září a 1. prosince. Na jeden program malého grantu je udělena maximální částka 5 000 EUR, příspěvek Fondu dosáhne maximálně 70 % celkových nákladů na daný projekt. Maximální délka navrženého rozpočtu je šest měsíců. Příjemci malých grantů jsou nevládní organizace, veřejné instituce, obce a školy (MŠMTČR, 2022). V programech **standartních programů** je rozdělována částka 2 200 000 EUR. Žádosti jsou podávány každoročně ve dvou termínech a to 15. března a 15. září. Na jeden program standartního grantu je udělena částka 5 001 EUR a výše, příspěvek Fondu dosáhne maximálně 70 % celkových nákladů na daný projekt. Maximální délka navrženého rozpočtu je dvanáct měsíců. Příjemci malých grantů jsou nevládní organizace, veřejné instituce, obce a školy. Finanční zdroje Fondu jsou používány na podporu oblastí (MŠMTČR, 2022):

- kulturní spolupráce (festivaly),
- vědecká výměna a výzkum (publikace),
- školství (letní školy),
- výměny mladých (výchovné aktivity pro děti a mládež),
- přeshraniční spolupráce (projekty na hranici dvou států V4),
- turismus (průvodci).

Dalšími oblastmi aktivit může být životní prostředí, sociální záležitosti, sport a volný čas a spousta dalších. Fond upřednostňuje projekty, ve kterých dochází ke spolupráci ve všech zemích V4. Naopak nebudou podpořeny projekty, kde nespolupracují minimálně tři členské země, ale výjimkou je přeshraniční spolupráce dvou zemí V4 v maximální vzdálenosti 50 kilometrů od hranice (MŠMTČR, 2022).

2.4 Předsednické programy Visegrádské čtyřky

Činnost V4 je založena na principu pravidelných setkání představitelů členských států na všech úrovních premiérů, prezidentů, ministrů, odborníků a dalších lidí. Oficiální summit předsedů vlád členských států se uskutečňuje pravidelně jednou ročně. V období mezi těmito

oficiálními summity, které se obvykle konají v červnu, předsedá skupině V4 jedna z členských zemí. Předsednictví zemí ve skupině V4 se střídá po jednom roce (MMRČR, 2022).

ČR předsednictví převzala 1. července 2019. Její předsednictví trvalo do 30. června 2020. Během svého předsednictví V4 se ČR snažila zaujímat racionální, pragmatický a konstruktivní přístup. Visegrádská spolupráce by měla zůstat efektivní, neformální, flexibilní a inkluzivní. Motto je V4 Reasonable Europe, což znamená V4 pro rozumnou Evropu. Kladla důraz na evropská témata. Mezi tato témata patřila například rozšiřování koaličního potenciálu V4 v EU, ale s důrazem na spolupráci ve střední Evropě. Spolupráce se hlavně týkala zapojení Spolkové republiky Německa a Rakouska. Dále se zaměřila na podporu regionů v sousedství EU, a to jak na vysoké politické, tak i na odborné úrovni. Druhá polovina předsednictví byla vážně poznamenána koronavirovou pandemií, proto některé z plánovaných akcí musely být odloženy či uspořádány jako telekonference. I za této situace se českému předsednictví V4 podařilo udržet visegrádskou spolupráci funkční a zaměřenou na její hlavní priority ve vztahu k EU. Prioritou byl zejména víceletý finanční rámec EU pro roky 2021–2027 včetně budoucnosti kohezní a společné zemědělské politiky, energetická a klimatická politika EU s důrazem na význam jaderné energetiky, migrační a azylová politika EU či Brexit neboli odchod Velké Británie z EU. Hlavním cílem byl důraz na podporu evropské integrace zemí západního Balkánu a pro evropského směřování zemí Východního partnerství, jak politicky, tak prostřednictvím programů Mezinárodního visegrádského fondu a NATO. ČR chtěla upevňovat postavení zemí V4 v EU a v NATO a současně posilovat jednotu a soudržnost těchto dvou organizací (MZVČR, 2019).

Ve druhém pololetí předsednictví se většina jednání soustředila na výměnu informací a koordinaci ve věci národních a unijních opatření proti koronavirové pandemii a následně na ekonomickou a sociální obnovu po pandemii. Hlavními inovacemi, kterých se z pohledu MZV ČR podařilo během CZ V4 PRES (Program českého předsednictví ve Visegrádské skupině) dosáhnout, byly (MZVČR, 2019):

- zavádění reflexní skupiny V4 a Německa k Východnímu partnerství a východní Evropě se zapojením think tanků. Think tank jsou nevládní, nezávislé a nestranné instituce nebo jinak organizované skupiny, které se zaměřují na mezioborový výzkum s cílem poskytnutí odborného pohledu na danou problematiku. Pohled na danou problematiku je pro co nejširší část společnosti. Mohou však být vázány i na politické a vládní subjekty. V obou případech napomáhají think tanky skrz svoji výzkumnou a socializační činnost upozorňovat na aktuální společenské i politické problémy. Může

sloužit jako model pro zřizování podobných konzultačních, kreativních správních sborů s Německem a případně dalšími partnery,

- rozšiřování expertní ministerské spolupráce V4 do středoevropského formátu při průběžném zapojování Německa, Rakouska a Slovinska. Toto zapojování se týká, jak unijních témat, tak v rámci krizového a post-krizového managementu (koronavirová pandemie),
- zřízení zvláštního programu V4 East Solidarity Programme v rámci Mezinárodního visegrádského fondu.

České předsednictví V4 uspořádalo tradiční summit prezidentů zemí V4, v souladu s jednou z priorit programu českého předsednictví ve Visegrádské skupině (CZ V4 PRES), Jednou z priorit je podpora zemí západního Balkánu, obohacený o přítomnost prezidentů Srbska a Slovinska. Tento summit se konal 2. a 3. října 2019 v Lánech. ČR není proponentem neboli navrhovatelem navyšování prostředků pro Mezinárodní visegrádský fond, ale možnosti jejich flexibilního využívání v případě krizi a nutnosti rychlé pomoci v oblastech prioritního zájmu, a to v rámci existujících úspor (MZVČR, 2022).

Polsko předsednictví převzalo 1. července 2020 od ČR ve Varšavě. Její předsednictví trvalo do 30. června 2021. Visegrádská spolupráce se soustředila na obnovu po pandemii a také na podporu regionální spolupráce, zvýšení její kvality a podporu kontaktů mezi lidmi ve V4. Iniciativy V4 polského předsednictví byly rozděleny do tří oblastí (Visegrad group, 2023):

- Ekonomika a konektivita,
- Bezpečnostní,
- Společnost.

V těchto třech oblastech byly stanoveny 4 cíle (Visegrad group, 2023):

- Silná V4 v silné Evropě,
- Návrat do normálu,
- Mezilidské kontakty,
- Digitální V4 'e-V4'.

První cíl se věnoval koordinaci aktivit zemí V4 v EU. Jednalo se o konzultace a koordinace V4 na politické úrovni EU, posílit vliv zemí V4 na rozhodovacím procesu EU. Společně řešit závažné problémy, jako jsou sucha a ubývající vodní zdroje. Prohlubovat spolupráce V4 v sektorových politikách a spolupracovat ve formátu V4+. Druhý cíl se zaměřoval na boj proti pandemii COVID-19 a jejich následkům. Spolupráce V4, aby došlo k oživení zemí a došlo k nejrychlejšímu návratu k normálu. Spolupráce ve zdravotnictví a vědě.

Třetím cílem bylo posílení integrace a soudržnosti mezi zeměmi a komunitami ve Visegrádské skupině. Spolupráce se zaměřovala na rozvoj širokého spektra vazeb a synergií, známých jako "V4 konektivita". Byl kladen důraz na rozšiřování kontaktů mezi společnostmi ve členských zemích V4 v oblastech jako kultura, mládež, školství, justice a sport. Společná a vzájemná propagace byla také podporována v rámci V4. Navíc byla obnovována a posilována spolupráce a přeshraniční kontakty, které byly ovlivněny pandemií. Posledním cílem bylo rozvíjet spolupráci mezi členy Visegrádské skupiny v digitálním sektoru. Společná spolupráce se zaměřovala na digitální agendu a přechod, včetně oblastí umělé inteligence, robotiky, e-commerce a kybernetické bezpečnosti. Cílem bylo budovat udržitelné vztahy mezi zeměmi V4, které by umožnily ochranu a prosazování společných zájmů regionu v rámci digitální transformace EU. Důraz byl také kladen na posílení spolupráce mezi zeměmi V4 v oblasti inovací a aplikací nových technologií. Podpora spolupráce mezi regionálními veřejnými a soukromými subjekty v oblasti vládních technologií, digitalizace a inovací byla také důležitou součástí těchto snah (Visegrad group, 2023). Prioritou je rychlé pokročení ve vyjednáváních o členství se zeměmi na západním Balkáně a posílení vztahů s východními zeměmi EU. Dále se klade důraz na nastavení budoucích vztahů s Čínou a na řešení otázek souvisejících s tzv. Jižním partnerstvím, které zahrnuje oblasti severní Afriky a Sahelu. Tyto oblasti jsou zásadními zdroji a tranzitními zeměmi migrace. (BusinessInfo, 2020).

Maďarsko předsednictví převzalo 1. července 2021 od Polské republiky. Její předsednictví trvalo do 30. června 2022. Předání předsednictví proběhlo ve městě Budapešť. Cílem maďarského předsednictví bylo především posílit spolupráci v regionu střední Evropy a podpořit hospodářskou a sociální obnovu po pandemii COVID-19. Klíčovým zaměřením maďarského předsednictví bylo také zvýšení bezpečnosti a obrany v rámci Visegrádské skupiny, zlepšení koordinace v oblasti migrace a azylu, podpora inovací a digitální transformace a rozvoj spolupráce v energetickém sektoru a dopravní infrastruktury. Během svého předsednictví organizovalo Maďarsko několik významných setkání, jako například schůzku ministrů zahraničních věcí ve městě Szekszárd, summit o klimatu v Budapešti, setkání ministrů obrany v Tata nebo setkání ministrů vnitra ve Visegrádu. Maďarsko úspěšně předsedalo Visegrádské skupině a dosáhlo několika významných úspěchů, včetně dosažení společného postavení v otázce migrace a azylu, koordinace opatření v boji proti pandemii COVID-19 a posílení spolupráce v oblasti inovací a digitální transformace. Maďarsko mělo stanoveny tři cíle. Těmito cíli byly:

- Stabilita,
- Znovuotevření,

- Partnerství.

První cíl se zabýval koordinací EU a budoucnost Evropy. Zájem je kladen na EU a její příští generaci a soudržnost. Další důraz byl kladen na bezpečnost a stabilitu. Druhý cíl se zabýval znovu nastartování ekonomiky a společnosti. Posledním cílem bylo parlamentní dimenze, evropská spolupráce V4+ a i globální spolupráce V4+ (V4 Recharging Europe, 2021).

Slovensko převzalo předsednictví 1. července 2022 od Maďarska. Její předsednictví bylo do 30. června 2023. Jedná se o předsednictví, které mělo řešit dopady a souvislosti neodůvodněné a nevyprovokované agrese Ruska vůči Ukrajině. Tato situace představuje zásadní moment pro evropský kontinent a jejich regiony. Tento vývoj situace vyvolal vážné otázky týkající se bezpečnosti a ochrany evropských zemí a občanů. Spolupráce zemí V4 musí být více než kdy předtím založena na principech dodržování lidských práv, svobody, demokracie, právního státu, dobrých sousedských vztahů a závazku k evropské integraci a transatlantické spolupráci. Je nezbytné se zamyslet nad úkolem Visegrádské spolupráce v tomto měnícím se prostředí. Slovenské předsednictví mělo, dle proklamací, poskytnout platformu pro otevřený dialog v této oblasti a mělo iniciovat vnitřní odraz o budoucnosti a prioritách Visegrádské spolupráce (MZVČR, 2022).

Cílem slovenského předsednictví bylo hledání praktických výsledků s přidanou hodnotou pro všechny občany V4 a spolupráci v EU tak, aby přispěla ke společným řešením. Ve Visegrádské spolupráci se podařilo vybudovat silné ekonomické a infrastrukturní propojení. Přeshraniční spolupráce se v mnoha oblastech prohlubuje a zintenzivňuje, spolupráce je vzájemně propojena sítí mezilidských kontaktů. Cílem bylo tyto vazby rozšířit, a ještě více posílit. Slovenské předsednictví poskytovalo podporu Ukrajině, která čelí vojenské agresi. Slovenské předsednictví podporovalo činnost Mezinárodního Visegrádského fondu. Zvýšení rozpočtu na 10 milionů eur od roku 2022 poskytuje na posílení regionální spolupráce (MZVČR, 2022).

ČR předsednictví převzala 1. července 2023. Její předsednictví bude trvat do 30. června 2024. Mottem českého předsednictví je „V4 pro občany“. Toto motto vychází z následujících principů, které jsou rozděleny do tří pilířů. První pilíř se bude zabývat podporou člověka. Půjde o vztahy mezi jednotlivými občany a občanskou společností. Půjde zejména o oblasti kultury, vzdělávání, vědy a výzkumu a sportu. Dále se zaměří na vnitřní a vnější bezpečnosti, civilní ochrany, veřejné správy a zdravotnictví. Druhý pilíř se bude zaměřovat na posilování konektivity v dopravě a energetice, posilovat energetickou a surovinou bezpečnost. Bude se zabývat přechodem na inovativní, digitální a zelenou ekonomiku a podporu čistých technologií v oblasti průmyslu a obchodu. Poslední pilíř bude reagovat na agresi Ruska proti Ukrajině.

Tento pilíř se hlavně zaměří na politickou a praktickou podporu pro občany Ukrajiny. Hlavní roli bude hrát Mezinárodní visegrádský fond a jeho jednotlivé programy na pomoc, jak Ukrajině, ale i zemím Východního partnerství. ČR se bude věnovat pomoci Ukrajině, Moldavsku a Gruzii, aby naplnily cíle na integraci do EU v rámci politiky rozšíření EU (MZVČR, 2023).

3 Analýza regionálních disparit v zemích Visegrádské čtyřky

Cílem práce je zhodnocení vývoje regionálních nerovností v zemích Visegrádské čtyřky. Jak již bylo uvedeno v kapitole 1.5, měření disparit je možné několika způsoby. K provedení analýzy v zemích Visegrádské čtyřky je potřeba vymezit vhodné regiony. K výběru regionů byla využita klasifikace územních statistických jednotek (NUTS).

Pro potřeby měření disparit je vybrána úroveň regionů NUTS 2. Klasifikace NUTS 2 včetně zkratk pro jednotlivé země Visegrádské čtyřky již byla uvedena v kapitole 2.2, kde jsou uvedeny počty regionů v zemích Visegrádské čtyřky. Zkratky těchto regionů jsou používány v grafickém znázornění vývoje ukazatelů. Klasifikace NUTS 2 je vybrána z důvodu, že na této úrovni je realizována i regionální politika, regiony splňují velikostní rozdělení a mělo by tedy být možné je racionálně porovnat.

K analýze jsou využita data, která jsou k dispozici z veřejné databáze Eurostatu. Pro porovnání vývoje vybraných ukazatelů bylo zvoleno období dlouhé 14 let, které zahrnuje 2 programovací období (2007-2013 a 2014-2020), a tedy i změny cílů regionální politiky, ale i hospodářskou krizi. Byly zvoleny státy V4, které jsou součástí neformálního regionálního seskupení nacházející se ve střední Evropě, patří mezi post-komunistické země a v roce 2004 vstoupily do EU. Mapa ČR, Maďarska, Slovenska a Polska s vyznačenými regiony NUTS 2 jsou v přílohách A až D. Tyto sousedící státy tvoří hranici mezi západní a východní Evropou, a tak lze předpokládat, že by mohly vykazovat podobnou úroveň ekonomických ukazatelů. Reálně se však tyto státy v mnoha ohledech odlišují. Jedním z rozdílů je, že Slovensko je součástí eurozóny, ČR, Maďarsko a Polsko nikoliv.

Pro analýzu regionálních disparit byly vybrány ukazatele, které vypovídají o rozvoji regionů. Jedním z nejdůležitějších ukazatelů je hrubý domácí produkt, který je přepočítán na jednoho obyvatele v cenách PPS. HDP vyjadřuje ekonomickou produkci daného regionu. Dalším klíčovým ukazatelem je disponibilní důchod, který je také přepočítán na jednoho obyvatele v cenách PPS. Disponibilní důchod vyjadřuje výši důchodu, který je snížen o daně a zvýšený o transfery. Tyto ukazatele budou na základě statistické analýzy zhodnoceny pomocí přístupu beta konvergence a sigma konvergence.

Sigma konvergence se využívá k posouzení, zda dochází ke snižování rozdílů mezi regiony v rámci dané země, jak již bylo zmíněno v kapitole 1.5. Konvergence sigma je zjevná tehdy, pokud se postupně snižuje rozmanitost mezi sledovanými regiony v termínech zkoumaného fenoménu. K posouzení této rozmanitosti se nejčastěji využívá variační koeficient, ačkoliv je důležité zdůraznit, že variabilita nemusí být sledována pouze touto měrou. V některých

případech se může lépe hodit jiný ukazatel variability. Variační koeficient se spočítá jako směrodatná odchylka děleno průměrem.

$$V_x = \frac{s_x}{\bar{x}} \quad (4)$$

Beta konvergence je metoda, která se vypočítává jako průměrná míra růstu HDP na obyvatele mezi regiony, přičemž regiony s nižším HDP na obyvatele rostou rychleji než ty s vyšším HDP na obyvatele. Beta konvergence se používá k analýze toho, zda se regiony se stejnou úrovní HDP na obyvatele mají tendenci směřovat v průběhu času. Beta konvergence, jak bylo zmíněno již v kapitole 1.5, využívá regresní funkci znázorněnou vzorcem (3).

Tento jev se objevuje, když méně prosperující regiony začínají růst rychleji čili vykazují větší dynamiku růstu než bohatší oblasti. Tato situace vede k postupné konvergenci mezi zeměmi nebo regiony. Zda se jedná o konvergenci či divergenci lze potom odvodit z parametru β . Regresní analýza je provedena na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Při grafickém znázornění lze využít korelační diagram. Pro tuto analýzu byl zvolen program Microsoft Excel.

3.1 Vývoj regionálních disparit z hlediska ukazatele hrubý domácí produkt

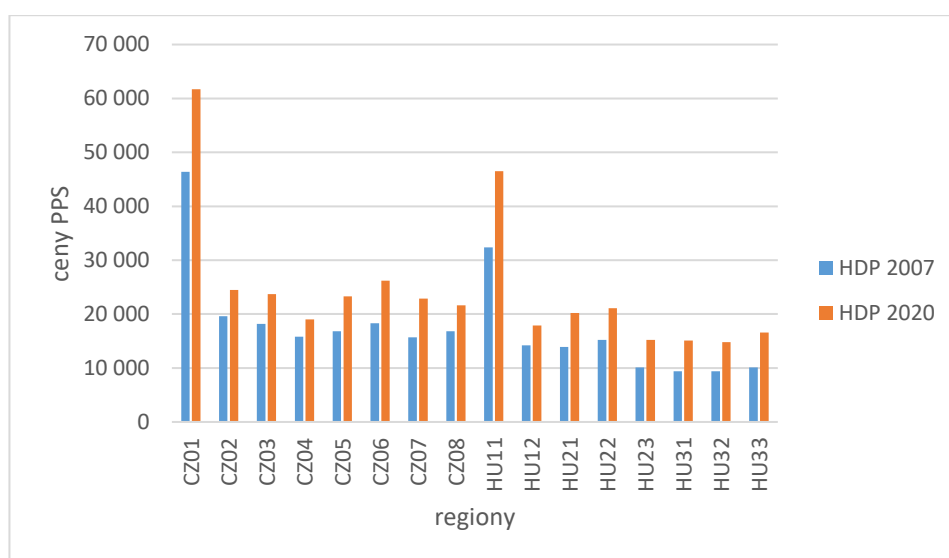
Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Jedná se o klíčový ukazatel vývoje národního hospodářství, který patří mezi základní makroekonomické hodnoty. HDP je základním ukazatelem, který je používán pro měření výkonnosti ekonomiky za jeden rok.

Měření HDP je založeno na systému národních účtů, které jsou zpracovávány jednotně podle metodiky OSN. HDP slouží pro srovnání řady ekonomických veličin. Podílem na HDP je například vykazován deficit veřejných financí, státní dluh, zadluženost firem a domácností či velikost dovozu a vývozu (Finance, 2022). HDP na obyvatele je celkové HDP vyděleno počtem obyvatel daného státu. Přepočtem HDP na jednoho obyvatele se měří životní úroveň v jednotlivých zemích (Geograf, 2022). Pro ekonomické srovnání na úrovni zemí EU je používána měrná jednotka PPS neboli standard kupní síly. Přepočty z parity kupní síly PPP je realizován na národní úrovni v rámci Evropského srovnávacího programu (ČSÚ, 2023).

Na prvním obrázku 3 je porovnání HDP v roce 2007 a 2020 mezi regiony ČR a Maďarskem. Je zde na první pohled vidět, že se s časem HDP zvyšuje. Nejvýraznější nárůst je v regionech s hlavními městy, i přesto je patrné, že HDP v regionu s hlavním městem

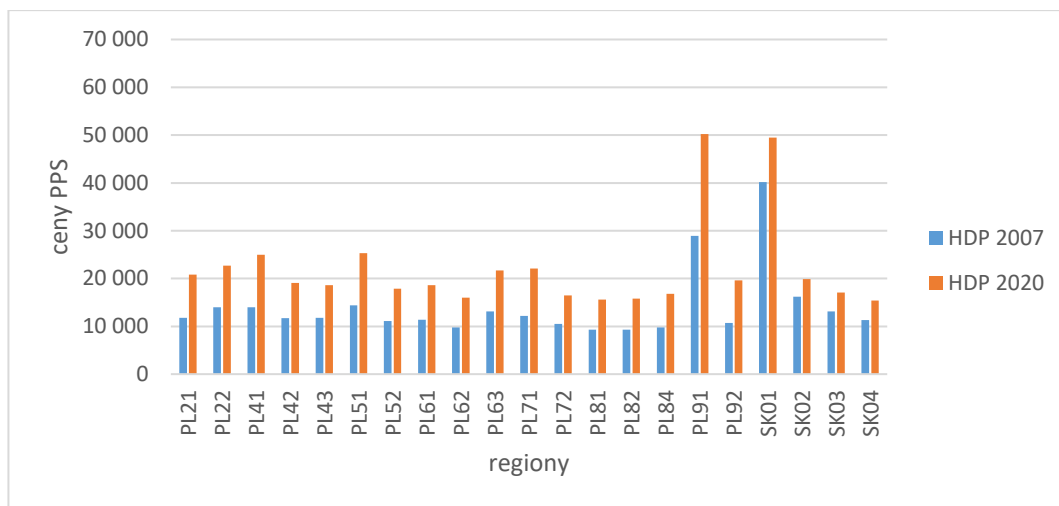
Praha je vyšší než v regionu s hlavním městem Budapešť v obou letech. V ostatních regionech v porovnání regionů těchto dvou zemí je zřejmé, že regiony ČR mají vyšší HDP než regiony v Maďarsku v obou letech. Detailnější porovnání zemí jsou uvedeny v tabulce 1 a 2 jako například rozloha státu, hustota zalidnění nebo počet obyvatel, ale i jednotlivé zkratky regionů NUTS 2. Jedná se o faktory, které mají vliv na velikost HDP.

V porovnání HDP v roce 2007 a 2020 mezi regiony ČR, Polska, Maďarska a Slovenska. U polských regionů je nejvíce patrný nárůst HDP v průběhu těchto dvou roků. Nejmenší patrná nárůst HDP je viděn u slovenských regionů. Nejvýraznější nárůst je v regionech s hlavními městy v obou letech. Největší rozdíl je patrný u polského regionu s hlavním městem, kde v roce 2007 bylo HDP 28 900 PPS a v roce 2020 bylo HDP 50 200 PPS. Nejvyšší HDP se nachází v regionu s hlavním městem Praha v ČR. HDP činí 61 700 PPS v roce 2020. Detailnější porovnání zemí jsou uvedeny v tabulce 1 až 4 jako například rozloha státu, hustota zalidnění nebo počet obyvatel, ale i jednotlivé zkratky regionů NUTS 2. Jedná se o faktory, které mají vliv na velikost HDP.

Obrázek 3: HDP na obyvatele ČR a Maďarsko (2007 a 2020)

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

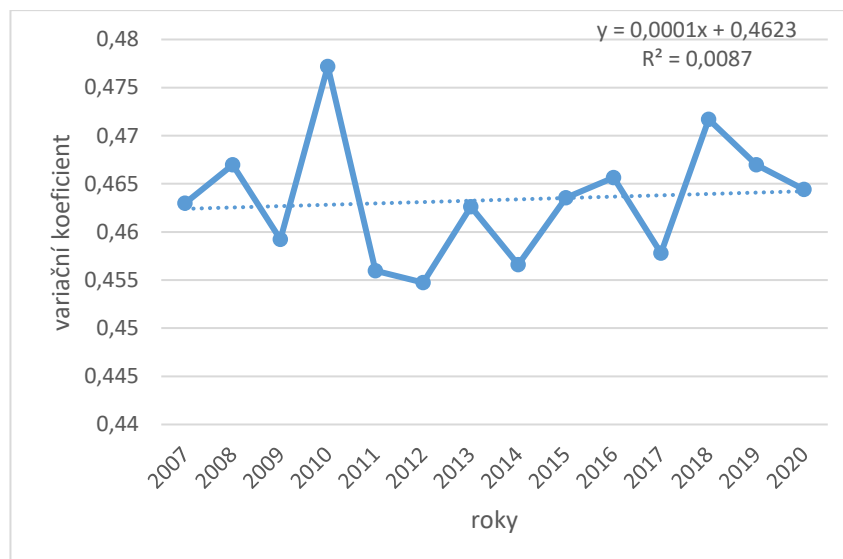

Obrázek 4: HDP na obyvatele Polsko a Slovensko (2007 a 2020)

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

3.1.1 Sigma konvergence HDP

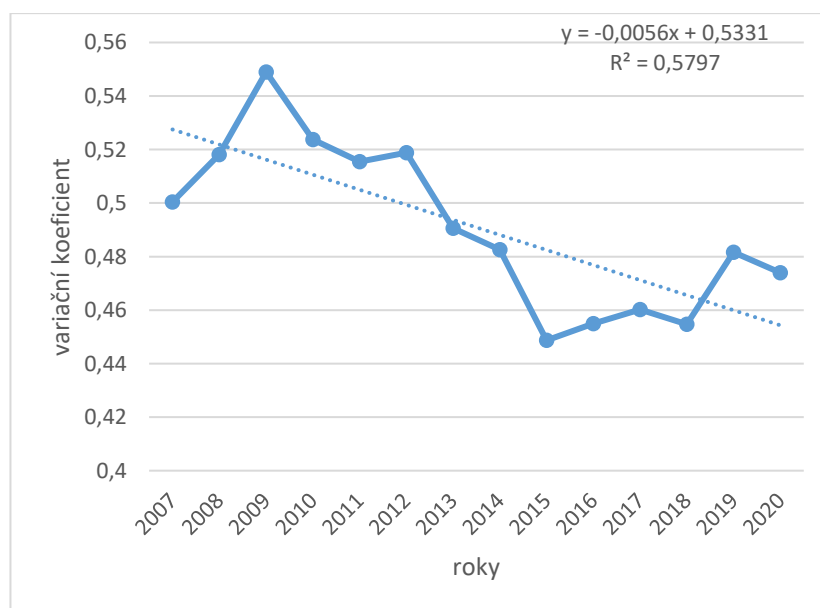
Na následujících obrázcích jsou zobrazeny výsledky měření regionálních disparit v HDP pomocí sigma konvergence pro země Visegrádské čtyřky. Průběh variability ve sledovaném období 2007–2020 za ČR lze detailně vidět na obrázku 5. Hodnota variačního koeficientu se od začátku sledovaného období téměř nezměnila. Trend má kolísavý průběh vývoje. Největší výkyv směrem nahoru byl zřejmý v roce 2010. V následujících letech jsou patrné jen menší výkyvy. Pomocí sigma konvergence byl porovnáván variační koeficient jako ukazatel variability pro HDP v regionech NUTS 2. Pro testování významnosti trendu autorka použila pro výpočet Pearsonův korelační koeficient. Tento koeficient srovnala pomocí tabulky s kritickými hodnotami pro Pearsonův korelační koeficient. Kritická hodnota pro sigma konvergenci je počet zkoumaných let. Při stanovení kritické hodnoty pro $n = 14$ a hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,497 (Statistics Solutions, 2021). Koeficient korelace je v tomto případě 0,093. Korelační koeficient je menší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty 0,0001. Směrnice trendu je kladná. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 5: Sigma konvergence HDP - ČR

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

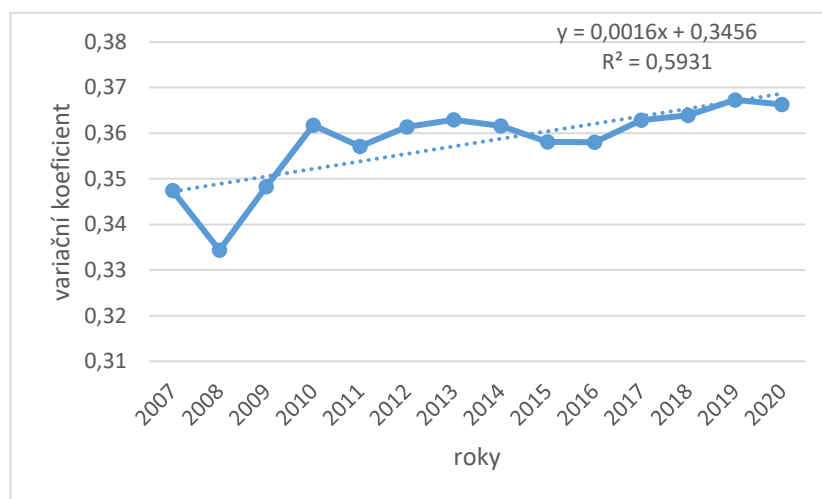
Průběh variability ve sledovaném období 2007–2020 v Maďarsku lze detailně vidět na obrázku 6. Hodnota variačního koeficientu se od začátku sledovaného období z 0,5 klesla na hodnotu 0,47. Největší výkyv směrem nahoru byl v roce 2009. V následujících letech jsou patrné jen menší výkyvy, jak směrem dolů, ale i nahoru. Tyto výkyvy jsou oproti ČR menší. Koeficient korelace je v tomto případě 0,761. Korelační koeficient je vyšší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model významný. Směrnice dosahuje hodnoty -0,006 a má zápornou směrnici. Tato podmínka je splněna a v tomto případě se jedná o konvergenci.

Obrázek 6: Sigma konvergence HDP - Maďarsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

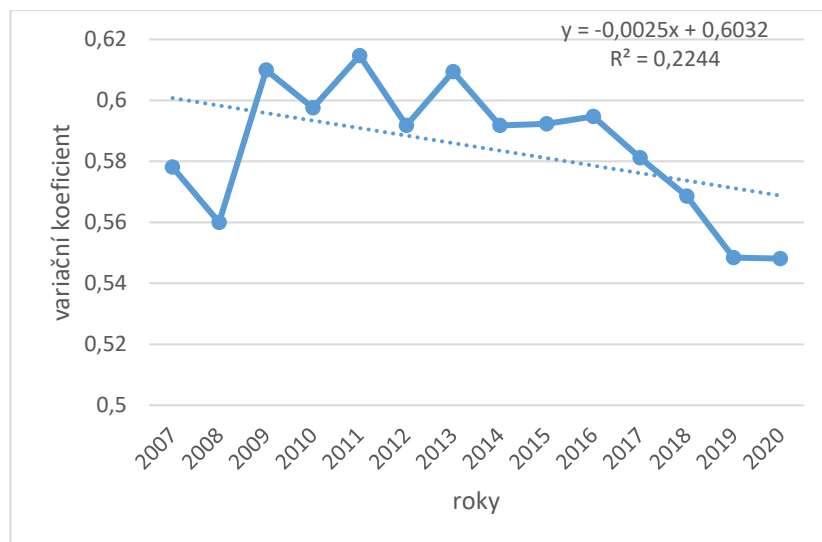
Průběh variability ve sledovaném období 2007–2020 za Polsko lze detailně vidět na obrázku 7. Hodnota variačního koeficientu se od začátku sledovaného období zvýšila z hodnoty 0,34 na hodnotu 0,36. Největší výkyv směrem dolů byl v roce 2008. V roce 2009 a 2010 se trend prudce zvýšil. Od roku 2010 byl stabilnější trend. Tento stabilnější trend je patrný i oproti Maďarsku i ČR. Koeficient korelace je v tomto případě 0,770. Korelační koeficient je vyšší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model významný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty 0,002 a má kladnou směrnici. V tomto případě se jedná o divergenci.

Obrázek 7: Sigma konvergence HDP - Polsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

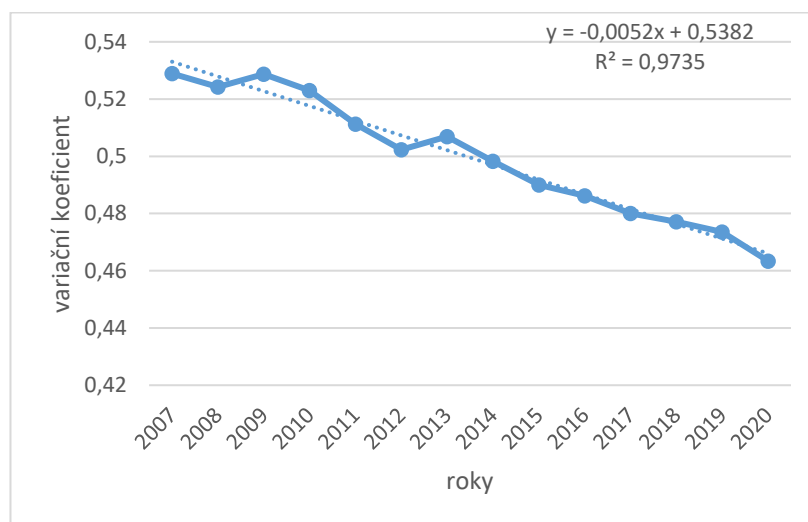
Průběh variability ve sledovaném období 2007–2020 za Slovensko lze detailně vidět na obrázku 8. Hodnota variačního koeficientu se od začátku sledovaného období klesla z hodnoty 0,57 na hodnotu 0,54. Pokles směrem dolů nastal v roce 2008. V následujících pěti letech jsou patrné jen menší výkyvy. Od roku 2016 je patrný značnější pokles. Koeficient korelace je v tomto případě 0,474. Korelační koeficient je nižší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty -0,003 a má zápornou směrnici. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 8: Sigma konvergence HDP - Slovensko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

Na obrázku 9 je vyobrazen vývoj variability ukazatele HDP v čase za regiony ve všech členských státech Visegrádské skupiny. Z grafu lze říci, že variabilita za vybrané státy celkem má klesající trend. Na obrázku jsou patrné jen malé výkyvy. Koeficient korelace je v tomto případě 0,987. Korelační koeficient je vyšší než kritická hodnota. Průkaznost testu je tedy ověřena. Z tohoto důvodu je model významný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty -0,005 a má zápornou směrnici. Jedná se o konvergenci.

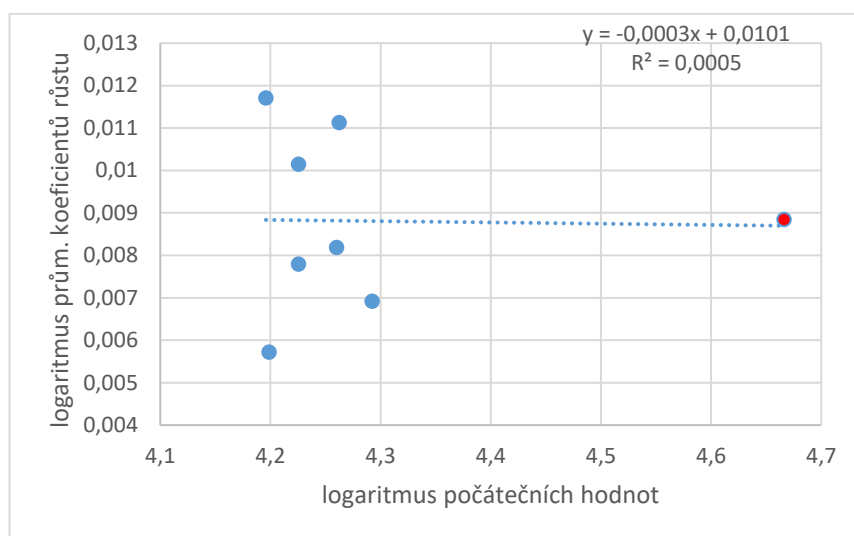

Obrázek 9: Sigma konvergence HDP za regiony členských států V4 (2007-2020)

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

3.1.2 Beta konvergence HDP

Na následujících obrázcích jsou zobrazeny výsledky měření regionálních disparit HDP pomocí beta konvergence pro regiony Visegrádské čtyřky. Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007–2020 pro ČR lze detailně vidět na obrázku 10. Tři regiony mají nízké počáteční hodnoty, ale vysoký koeficient růstu. Čtyři regiony mají, jak nízké počáteční hodnoty, tak i koeficient růstu. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem. Region má vysokou počáteční hodnotu, ale střední koeficient růstu. Tento region s hlavním městem Prahou má z hlavních měst V4 nejvyšší počáteční hodnotu. Pro testování významnosti modelu autorka použila pro výpočet Pearsonův korelační koeficient. Tento koeficient srovnala pomocí tabulky s kritickými hodnotami pro Pearsonův korelační koeficient. Kritická hodnota pro beta konvergenci je počet regionů NUTS 2. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,022. Kritická hodnota stanovená pro $n = 8$ na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,632 (Statistics Solutions, 2021). Tato podmínka není splněna. Kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Koeficient β má zápornou směrnici. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,0003. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

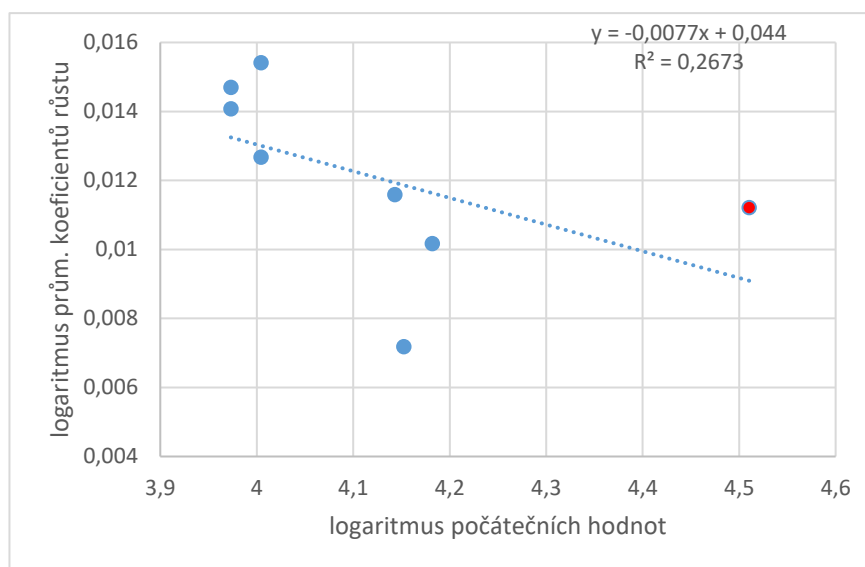

Obrázek 10: Beta konvergence HDP - ČR

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007–2020 pro Maďarsko lze detailně vidět na obrázku 11. Čtyři regiony mají nízké počáteční hodnoty, ale vysoký koeficient růstu, oproti tomu tři regiony mají vyšší počáteční hodnoty, ale nízký koeficient růstu. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem. Tento region má vyšší počáteční hodnotu, tak i zvýšený koeficient růstu. Maďarsko oproti ČR má

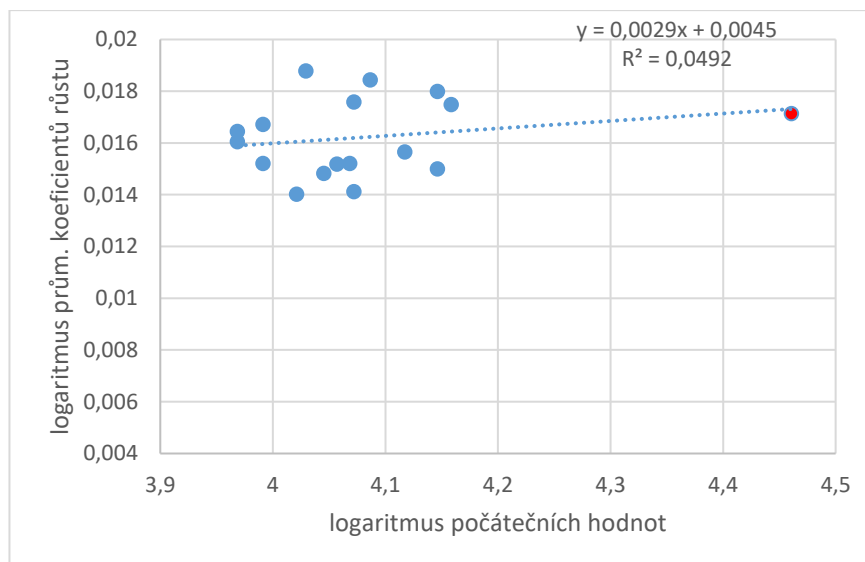
nižší počáteční hodnoty, ale naopak má vyšší koeficient růstu. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,517. Kritická hodnota stanovená pro $n = 8$ (počet regionů) na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,632 (Statistics Solutions, 2021). Tato podmínka je tedy nesplněna, protože korelační koeficient je nižší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,007. Koeficient β má zápornou směrnici. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 11: Beta konvergence HDP - Maďarsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

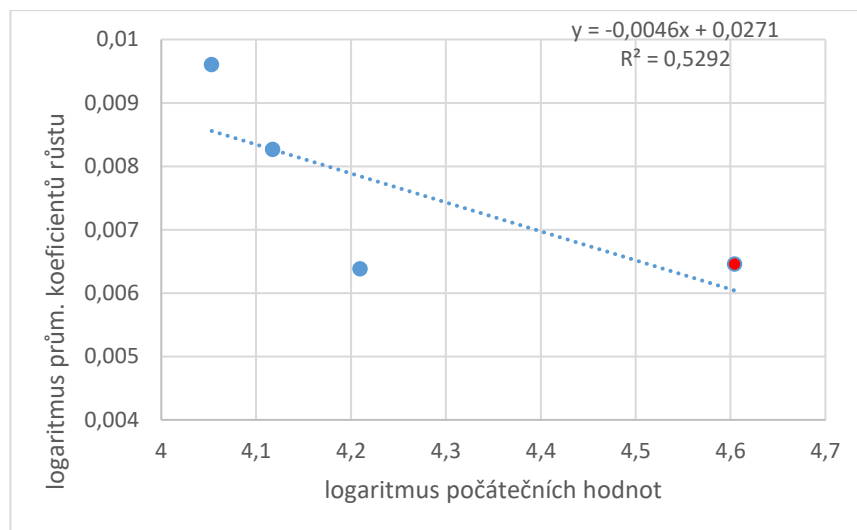
Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007–2020 pro Polsko lze detailně vidět na obrázku 12. Na obrázku lze vidět, že Polsko má nízké i vysoké počáteční hodnoty, ale všechny tyto hodnoty jsou mezi vyšším koeficientem růstu. Počáteční hodnoty jsou srovnatelné s Maďarskem. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem. Region patří mezi vyšší počáteční hodnoty i vysoký koeficient růstu. Tento region má oproti ostatním regionům s hlavními městy V4 nejnižší počáteční hodnotu. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,222. Kritická hodnota stanovená pro $n = 17$ (počet regionů) na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,456 (Statistics Solutions, 2021). Tato podmínka není splněna, protože korelační koeficient je nižší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Koeficient β dosahuje hodnoty 0,003. Koeficient β má kladnou směrnici. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 12: Beta konvergence HDP - Polsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007–2020 pro Slovensko lze detailně vidět na obrázku 13. Jeden bod se nachází mezi vyššími počátečními hodnotami, ale má nízký koeficient růstu. Naopak dva body mají nižší počáteční hodnoty, ale vyšší koeficient růstu. Slovensko má vyšší počáteční hodnoty než Polsko. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem Bratislava. Tento region má vysokou počáteční hodnotu, ale nízký koeficient růstu. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,727. Kritická hodnota stanovená pro $n = 4$ (počet regionů) na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je 0,811 (Statistics Solutions, 2021). Tato podmínka není splněna, protože korelační koeficient je nižší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,005. Koeficient β má zápornou směrnici. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

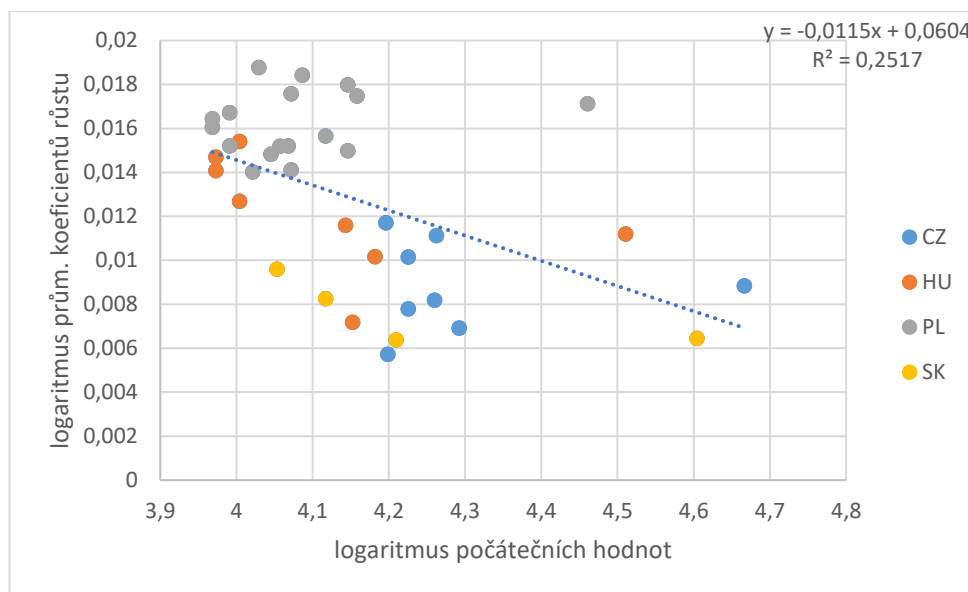

Obrázek 13: Beta konvergence HDP - Slovensko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007–2020 pro regiony všech zemí V4 za HDP lze detailně vidět na obrázku 14. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,0115. Regiony ČR téměř všechny vykazují nadprůměrné počáteční hodnoty, ale koeficienty růstu jsou podprůměrné. Výjimkou je region s hlavním městem Praha. V případě regionu s hlavním městem Praha je počáteční hodnota vyšší, ačkoliv má také nízký koeficient růstu. Pár maďarských regionů se podobně jako ty české regiony nachází mezi podprůměrnými počátečními hodnotami. Výjimkou jsou čtyři maďarské regiony, které mají počáteční hodnoty nadprůměrné, ale mají i nadprůměrný koeficient růstu. Druhou výjimkou je region s hlavním městem Budapešť. Počáteční hodnota je vyšší, ale je nižší než u regionu s hlavním městem Praha, avšak má jen průměrný koeficient růstu. Polské regiony se nachází mezi podprůměrnými počátečními hodnotami, ale vykazují nadprůměrné hodnoty koeficientu růstu. Čtyři maďarské regiony jsou na podobné úrovni jako polské regiony. Polské regiony jako jediné nejvyšší nadprůměrnost hodnot koeficientu růstu. Výjimkou je však region s hlavním městem Varšava. Ten vykazuje nadprůměrnost v obou hodnotách. Jeden slovenský region je na úrovni jako region v ČR. Dva regiony jsou na úrovni maďarských regionů. Výjimkou je region zahrnující Bratislavu, který se nachází mezi vyššími počátečními hodnotami, ale s nízkým koeficientem růstu. Pomocí metody beta konvergence byly zkoumány počáteční hodnoty a jejich koeficient růstu. Korelační koeficient je v tomto případě 0,502. Kritická hodnota pro $n = 37$ (počet regionů) na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ v tabulkách kritických hodnot není uvedena, proto byla zvolena kritická hodnota pro $n = 40$ (počet regionů), která je 0,304 (Statistics Solutions, 2021). Jedná se tedy o přísnější kritérium. Korelační koeficient je vyšší než kritická hodnota

a průkaznost modelu je tedy ověřena. Z tohoto důvodu je model významný. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,012. Koeficient β má zápornou směrnici. Jedná se o konvergenci.

Obrázek 14: Beta konvergence HDP regiony členských zemí V4 (2007-2020)

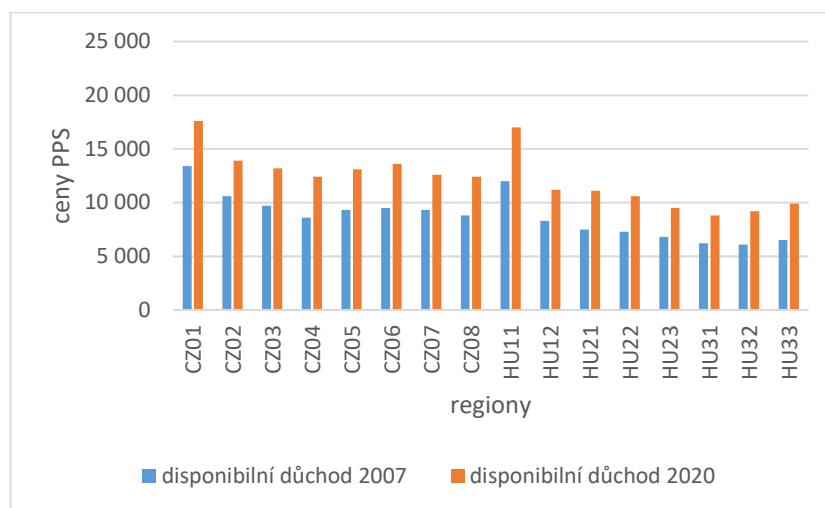
Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023a)

3.2 Vývoj regionálních disparit z hlediska ukazatele disponibilní důchod

Dalším ukazatelem, který byl zvolen je disponibilní důchod. Pro ekonomické srovnání na úrovni zemí EU je používána měrná jednotka PPS neboli standard kupní síly. Přepočten z parity kupní síly PPP je realizován na národní úrovni v rámci Evropského srovnávacího programu. Čistý disponibilní důchod domácností je určitou částkou. Domácnosti tuto částku mohou využít na konečnou spotřebu, na úspory finančních aktiv, ale též na akumulaci hmotných i nehmotných aktiv. Částka je snížena o daně, a naopak je zvýšena o transfery. Ukazatel nám do jisté míry ukazuje úroveň materiálního bohatství domácností trvale bydlících v jednotlivých regionech (RIS, 2023), (ČZÚ, 2023).

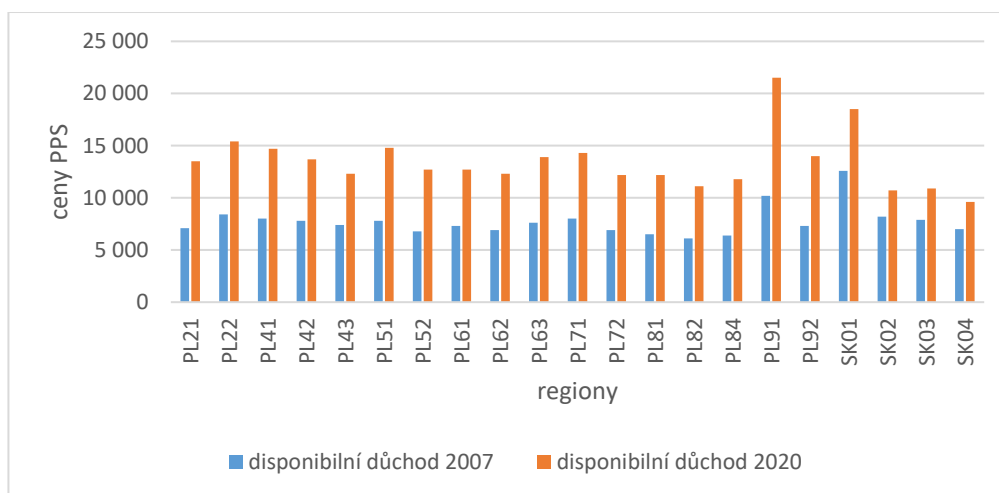
Na následujících obrázcích jsou zobrazeny výsledky disponibilního důchodu pomocí sigma konvergence pro regiony NUTS 2 zemí V4. Na prvním obrázku je porovnání disponibilního důchodu v roce 2007 a 2020 mezi regiony ČR a Maďarskem. Na druhém obrázku je porovnání disponibilního důchodu v roce 2007 a 2020 mezi regiony Polska a Slovenska. Na první pohled vidět, že se s časem disponibilní důchod zvyšuje. Nejvýraznější nárůst je v regionech s hlavními městy, i přesto je patrné, že disponibilní důchod v regionu s hlavním městem Varšava je vyšší než v ostatních regionech s hlavními městy v roce 2020. V roce 2007 by však region s hlavním městem Varšava měl nejnižší důchod, a naopak nejvyšší byl v regionu s hlavním městem Bratislava. V regionech dvou zemí je zřejmé, že

regiony ČR mají vyšší disponibilní důchod než regiony v Maďarsku v obou letech. Regiony Polska mají vyšší disponibilní důchod než regiony na Slovensku v roce 2020, ale v roce 2007 tomu bylo naopak. Detailnější porovnání zemí jsou uvedeny v tabulce 1 až 4 jako například rozloha státu, hustota zalidnění nebo počet obyvatel, ale i jednotlivé zkratky regionů NUTS 2. Jedná se o faktory, které mají vliv na velikost disponibilní důchodu.

Obrázek 15: Disponibilní důchod na obyvatele - ČR a Maďarsko (2007 a 2020)

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

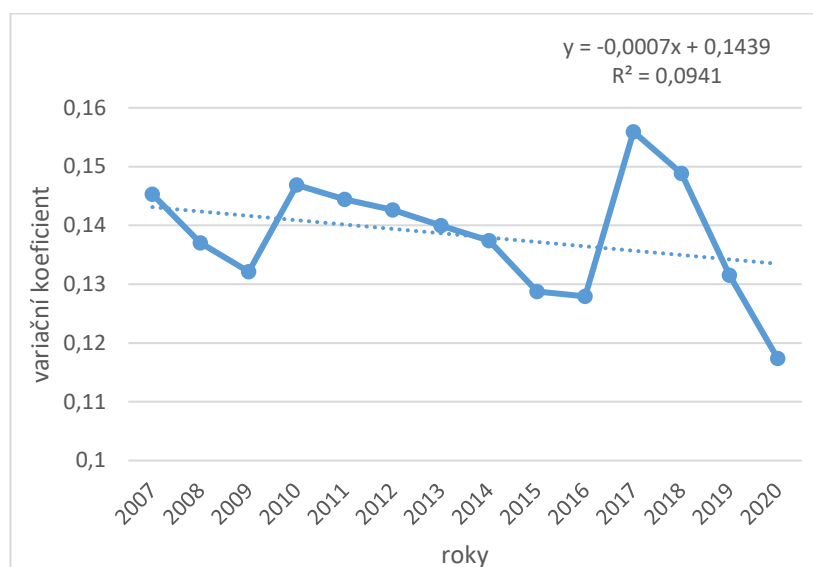
Obrázek 16: Disponibilní důchod na obyvatele - Polsko a Slovensko (2007 a 2020)

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

3.2.1 Sigma konvergence disponibilního důchodu

Na následujících obrázcích jsou zobrazeny výsledky analýzy disponibilního důchodu pomocí sigma konvergence pro regiony Visegrádské čtyřky. Průběh variability ve sledovaném období 2007 – 2020 za ČR lze detailně vidět na obrázku 17. Hodnota variačního koeficientu

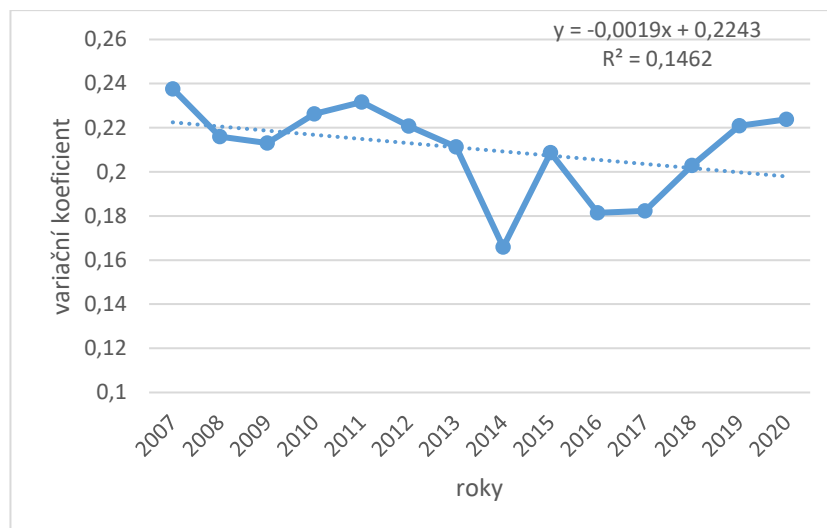
vykazuje z počátku sledovaného období klesající trend. Hodnota variačního koeficientu na začátku byla 0,14 na konci sledovaného období klesla na hodnotu 0,11. Největší výkyv směrem nahoru byl patrný v roce 2017. Pro testování významnosti trendu autorka použila pro výpočet Pearsonův korelační koeficient. Tento koeficient srovnala pomocí tabulky s kritickými hodnotami pro Pearsonův korelační koeficient. Kritická hodnota pro sigma konvergenci je počet zkoumaných let. Při stanovení kritické hodnoty pro $n = 14$ a hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,497 (hodnota je stejná i pro další měření v této podkapitole) (Statistics Solutions, 2021). Koeficient korelace je v tomto případě 0,307. Korelační koeficient je menší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty -0,0007. Směrnice trendu je záporná. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 17: Sigma konvergence disponibilního důchodu - ČR

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

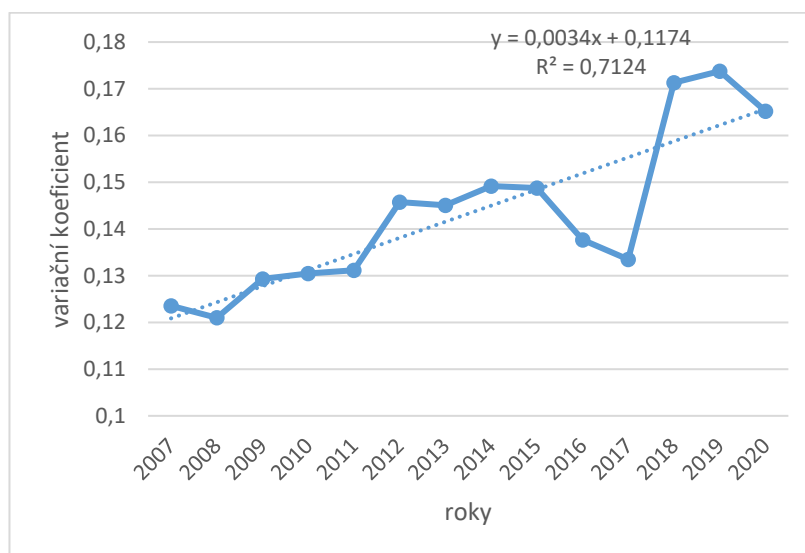
Průběh variability ve sledovaném období 2007 – 2020 za Maďarsko lze detailně vidět na obrázku 18. Hodnota variačního koeficientu na začátku byla 0,23 na konci sledovaného období klesla na hodnotu 0,22. Největší výkyv směrem dolů byl v roce 2014. Maďarsko oproti ČR nemá tak výrazné výkyvy. Koeficient korelace je v tomto případě 0,382. Korelační koeficient je menší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty -0,002. Směrnice trendu je záporná. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 18: Sigma konvergence disponibilního důchodu - Maďarsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

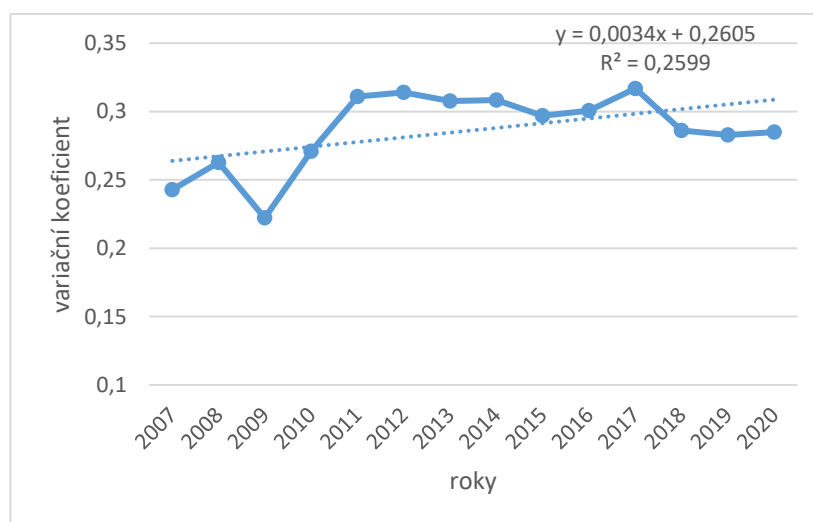
Průběh variability ve sledovaném období 2007 – 2020 za Polsko lze detailně vidět na obrázku 19. Hodnota variačního koeficientu má rostoucí trend. Hodnota variačního koeficientu na začátku byla 0,12 na konci sledovaného období vzrostla na hodnotu 0,16. Největší výkyv směrem dolů byl v roce 2017. Polsko má téměř stabilně rostoucí vývoj oproti předchozím dvěma zeměmi. Koeficient korelace je v tomto případě 0,844. Korelační koeficient je větší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model významný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty 0,003. Směrnice trendu je kladná. Jedná se o divergenci.

Obrázek 19: Sigma konvergence disponibilního důchodu - Polsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

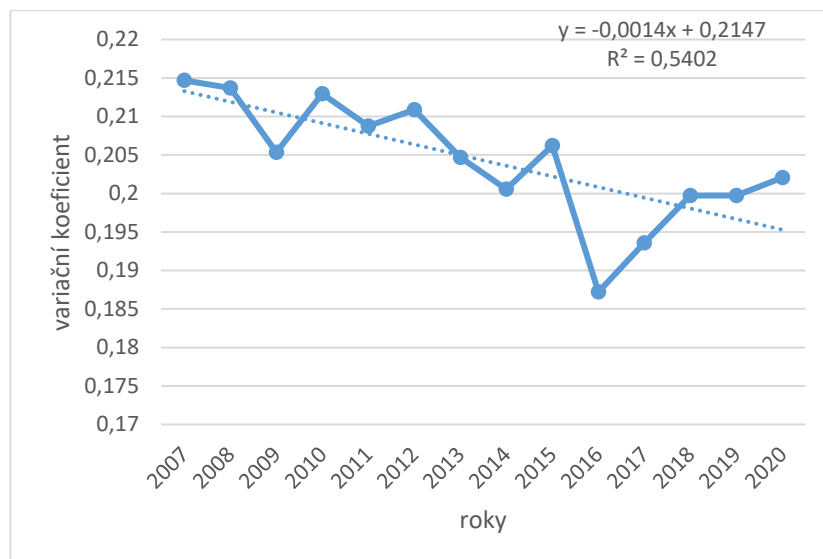
Průběh variability ve sledovaném období 2007 – 2020 za Slovensko lze vidět na obrázku 20. Hodnota variačního koeficientu má na začátku mírně rostoucí trend. Hodnota variačního koeficientu na začátku byla 0,24 na konci sledovaného období vzrostla na hodnotu 0,28. Největší výkyv směrem dolů byl v roce 2009. Druhý mírnější výkyv byl v roce 2017, jinak je trend stabilní. Oproti Polsku je trend liniově stabilnější, ale je méně rostoucí. Koeficient korelace je v tomto případě 0,510. Korelační koeficient je větší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model významný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty 0,003. Směrnice trendu je kladná. Jedná se o divergenci.

Obrázek 20: Sigma konvergence disponibilního důchodu - Slovensko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

Sigma konvergence hodnotí variabilitu ukazatele disponibilního důchodu mezi lety 2007 a 2020. Výsledky analýzy sigma konvergence znázorňuje obrázek 21. Je vyobrazen vývoj variability ukazatele disponibilního důchodu v čase za všechny členské státy. Z obrázku lze říci, že variabilita za regiony všech států má mírně klesající trend. V průběhu let jsou vidět mírné výkyvy, ale v roce 2016, lze vidět největší výkyv směrem dolů. Koeficient korelace je v tomto případě 0,735. Korelační koeficient je vyšší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu je model významný. Směrnice trendu dosahuje hodnoty -0,001. Směrnice trendu je záporná. Jedná se o konvergenci.

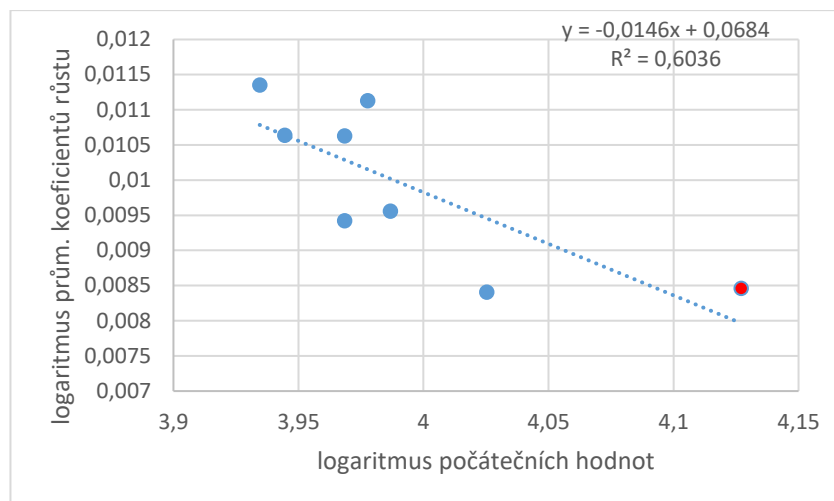

Obrázek 21: Sigma konvergence disponibilního důchodu za regiony členských států V4 (2007-2020)

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

3.2.2 Beta konvergence disponibilního důchodu

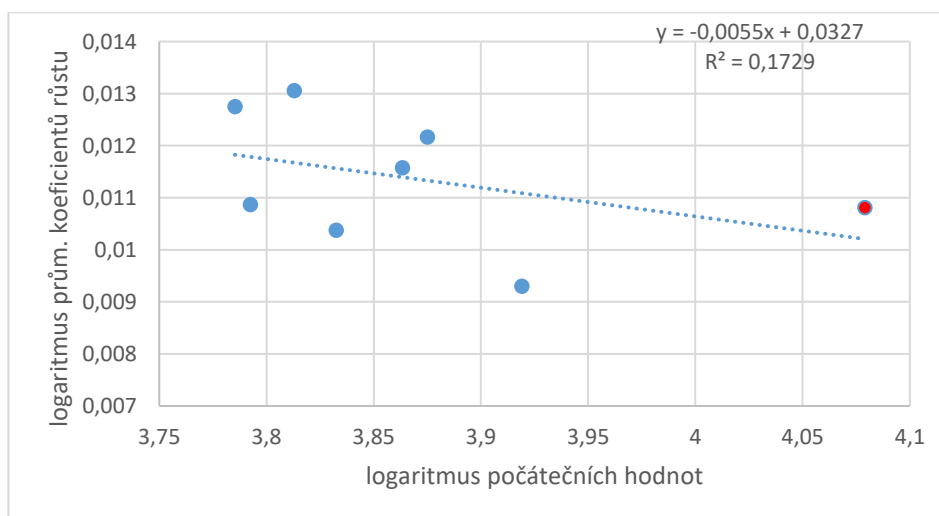
Na následujících obrázcích jsou zobrazeny výsledky analýzy disponibilního důchodu pomocí beta konvergence pro země V4. Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007 – 2020 pro ČR lze detailně vidět na obrázku 22. Tři regiony mají nízkou počáteční hodnotu, ale i koeficientu růstu. Čtyři regiony mají nízkou počáteční hodnotu, ale naopak vyšší koeficient růstu. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem Praha. Tento region má vysokou počáteční hodnotu, ale nízký koeficient růstu. Pro testování významnosti modelu autorka použila Pearsonův korelační koeficient. Tento koeficient srovnala pomocí tabulky s kritickými hodnotami pro Pearsonův korelační koeficient. Kritická hodnota pro beta konvergenci je počet regionů NUTS 2. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,777. Kritická hodnota stanovená pro $n = 8$ na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,632 (Statistics Solutions, 2021). Kritická hodnota je nižší než hodnota korelačního koeficientu. Z tohoto důvodu je model významný. Koeficient β má zápornou směrnici. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,014. Jedná se o konvergenci.

Obrázek 22: Beta konvergence disponibilního důchodu - ČR

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

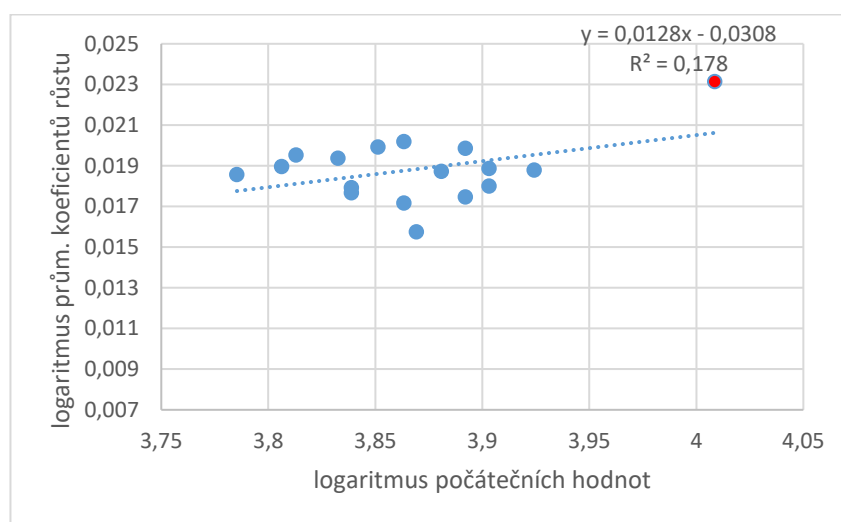
Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007 – 2020 pro Maďarsko lze detailně vidět na obrázku 23. Maďarské čtyři regiony mají nízké počáteční hodnoty, avšak mají vyšší koeficient růstu. Jeden regiony má vyšší počáteční hodnotu, ale nízký koeficient růstu. Zbylé dva mají nízkou počáteční hodnotu, avšak průměrný koeficient růstu. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem Budapešť. Tento region má vysokou počáteční hodnotu, ale průměrný koeficient růstu. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,426. Kritická hodnota stanovená pro $n = 8$ na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,632 (Statistics Solutions, 2021). Kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Koeficient β má zápornou směrnici. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,006. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 23: Beta konvergence disponibilního důchodu - Maďarsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

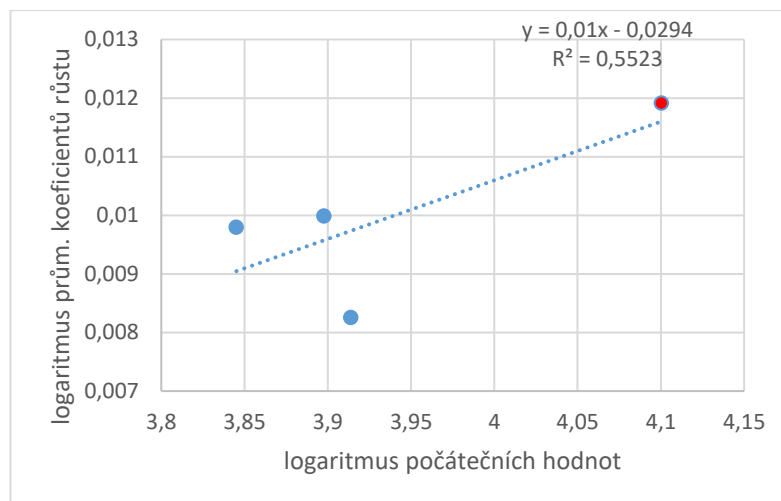
Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007 – 2020 pro Polsko lze detailně vidět na obrázku 24. Polské regiony jsou rozmístěny rovnoměrně. Jsou, zde vidět regiony s nízkou počáteční hodnotou, ale i vyšší. Tyto regiony mají průměrný koeficient růstu. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem Varšava. Tento region má vysokou počáteční hodnotu i vysoký koeficient růstu. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,422. Kritická hodnota stanovená pro $n = 17$ na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,456 (Statistics Solutions, 2021). Kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Koeficient β má kladnou směrnici. Koeficient β dosahuje hodnoty 0,013. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

Obrázek 24: Beta konvergence disponibilního důchodu - Polsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007 – 2020 pro Slovensko lze detailně vidět na obrázku 25. Slovenské regiony mají nízkou počáteční hodnotu, ale v jednom regionu s nízkým koeficientem růstu, zbylé dva jsou s průměrným koeficientem růstu. Na obrázku je červeným bodem vyznačen region s hlavním městem Bratislava. Tento region má vysokou počáteční hodnotu i vysoký koeficient růstu. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,743. Kritická hodnota stanovená pro $n = 4$ na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ je hodnota 0,811 (Statistics Solutions, 2021). Kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu. Z tohoto důvodu je model nevýznamný. Koeficient β má kladnou směrnici. Koeficient β dosahuje hodnoty 0,01. Nelze určit, zda regiony konvergují či divergují.

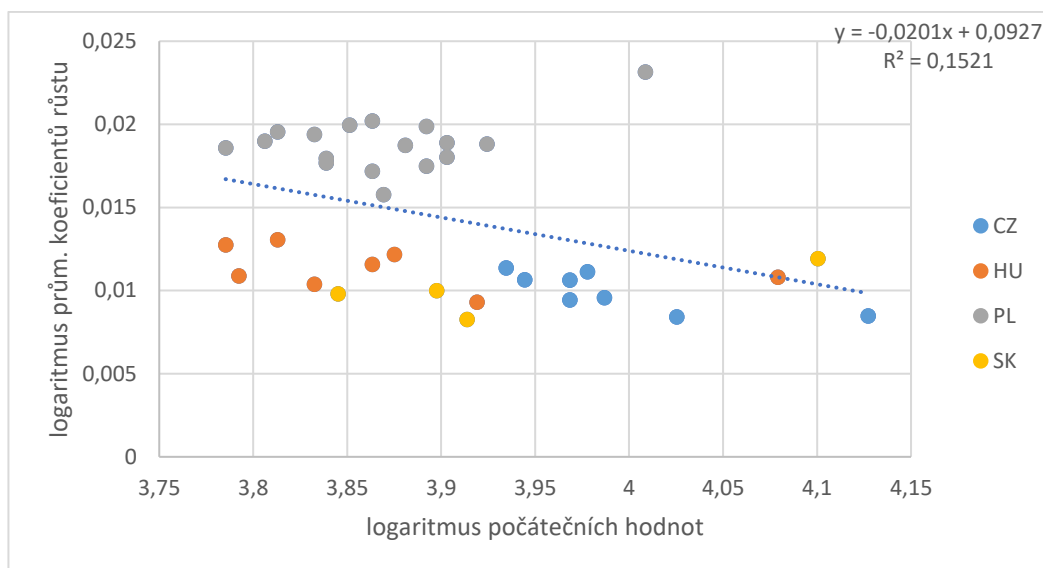

Obrázek 25: Beta konvergence disponibilního důchodu - Slovensko

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

Průběh ekonomického růstu a jeho dynamiky ve sledovaném období 2007 – 2020 pro všechny členské země V4 za disponibilní důchod lze detailně vidět na obrázku 26. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,0201. Koeficient β má zápornou směrnici. Regiony ČR téměř všechny vykazují nadprůměrné počáteční hodnoty, ale s podprůměrným koeficientem růstu. Výjimkou je region s hlavním městem Praha. V případě regionu s hlavním městem Praha je počáteční hodnota vyšší, ale přesto má nízký koeficient růstu. Maďarské regiony se nachází mezi podprůměrnými počátečními hodnotami, mají i podprůměrný koeficient růstu. Počáteční hodnoty jsou i nižší než u regionů ČR. Výjimkou je region s hlavním městem Budapešť. Počáteční hodnota je vyšší, ale je zároveň nižší než u regionu s hlavním městem ČR, avšak má i podprůměrný koeficient růstu. Polské regiony se nachází mezi podprůměrnými počátečními hodnotami, ale vykazují nadprůměrné hodnoty koeficientu růstu. Polské regiony jako jediné nejvyšší nadprůměrnost hodnot koeficientu růstu. Výjimkou je však region s hlavním městem Varšava. Ten vykazuje nadprůměrnost v obou hodnotách, ale i přesto vykazuje ze všech regionů s hlavními městy nejnižší počáteční hodnotu, ale nejvyšší koeficient růstu. Menší počáteční hodnoty i menší koeficienty růstu vykazují slovenské regiony obdobně jako regiony v Maďarsku s výjimkou regionu zahrnující Bratislavu, který se nachází mezi vyššími počátečními hodnotami, ale s nízkým koeficientem růstu. Pomocí metody beta konvergence byly zkoumány počáteční hodnoty a jejich koeficient růstu. Hodnota korelačního koeficientu pro tento test je 0,390. Kritická hodnota stanovená pro $n = 37$ na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ v tabulkách kritických hodnot není uvedena, proto byla zvolena kritická hodnota pro $n = 40$, která je 0,304 (Statistics Solutions, 2021). Jedná se tedy o přísnější kritérium. Kritická

hodnota je nižší než hodnota korelačního koeficientu. Z tohoto důvodu je model významný. Koeficient β má zápornou směrnicí. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,020. Jedná se o konvergenci.

Obrázek 26: Beta konvergence disponibilní důchod za regiony členských států V4 (2007-2020)

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Eurostat, 2023b)

3.3 Vyhodnocení analýzy vývoje regionálních disparit

Na základě provedené analýzy je možné získat obraz o aktuálním stavu a vývoji jednotlivých regionů v daných zemích. Ze získaných dat lze stejně tak vyčíst rozdíly z hlediska vybraných ukazatelů, které vypovídají o regionálním rozvoji těchto zemí, a dále identifikovat regiony, které svým potenciálem přispívají k celkovému ekonomickému růstu státu. Na druhé straně lze také identifikovat slabší regiony, které vyžadují podporu a opatření. Situace v oblasti regionálního rozvoje je v každé zemi specifická a různorodá, stejně tak jako velikost rozdílů mezi jednotlivými regiony. Obvykle se k rozvinutějším regionům s větším ekonomickým potenciálem řadí regiony, které zahrnují hlavní města nebo významná ekonomická centra. Jak bylo řečeno výše, každý sledovaný ukazatel byl podroben analýze pomocí přístupů beta konvergence a sigma konvergence.

Souhrnné výsledky analýzy jsou prezentovány v tabulce 5 a 6. Z tabulky 5 vyplývá, že v případě ukazatele – HDP byla konvergence prokázána pouze ve vzorku všech regionů pro V4. Pomocí korelačního koeficientu zde totiž bylo ověřeno, že je statisticky významný vývojový trend (v případě sigma konvergence) nebo použitý lineární model (v případě beta konvergence). Při analýze vývoje v jednotlivých zemích byl významný trend zjištěn pouze u regionů Maďarska, přičemž byla konvergence zjištěna jen v případě pomocí sigma

konvergence. U ostatních států, jak v případě sigma, tak beta konvergence, neposkytuje analýza na otázku vývoje regionálních disparit jednoznačnou odpověď.

Tabulka 5: Výsledky analýzy konvergence pro HDP

Stát	Analýza konvergence	Regresní rovnice	Korelační koeficient	Prokázána konvergence
Česká republika	Sigma	$y = 0,0001x + 0,4623$	0,093	NE
	Beta	$y = -0,0003x + 0,0101$	0,022	NE
Maďarsko	Sigma	$y = -0,0056x + 0,5331$	0,761	ANO
	Beta	$y = -0,0077x + 0,0440$	0,517	NE
Polsko	Sigma	$y = 0,0016x + 0,3456$	0,770	NE
	Beta	$y = 0,0029x + 0,0045$	0,222	NE
Slovensko	Sigma	$y = -0,0025x + 0,6032$	0,474	NE
	Beta	$y = -0,0046x + 0,0271$	0,728	NE
V4	Sigma	$y = -0,0052x + 0,5382$	0,987	ANO
	Beta	$y = -0,0115x + 0,0604$	0,502	ANO

Zdroj: Vlastní zpracování

V následující tabulce 6, v případě ukazatele - disponibilního důchodu byla, konvergence prokázána ve vzorku všech regionů V4. Pomocí korelačního koeficientu zde totiž bylo ověřeno, že je statisticky významný vývojový trend (v případě sigma konvergence) nebo použitý lineární model (v případě beta konvergence). Při analýze vývoje v jednotlivých zemích byl významný trend zjištěn pouze u regionů ČR, přičemž byla konvergence zjištěna jen v měření pomocí beta konvergence. U ostatních států, jak v případě sigma, tak beta konvergence, neposkytuje analýza na otázku vývoje regionálních disparit jednoznačnou odpověď.

Tabulka 6: Výsledky analýzy konvergence pro disponibilní důchod

Stát	Analýza konvergence	Regresní rovnice	Korelační koeficient	Prokázána konvergence
Česká republika	Sigma	$y = -0,0007x + 0,1439$	0,307	NE
	Beta	$y = -0,0146x + 0,0684$	0,777	ANO
Maďarsko	Sigma	$y = -0,0019x + 0,2243$	0,382	NE
	Beta	$y = -0,0055x + 0,0327$	0,416	NE
Polsko	Sigma	$y = 0,0034x + 0,1174$	0,844	NE
	Beta	$y = 0,0128x - 0,0308$	0,422	NE
Slovensko	Sigma	$y = 0,0034x + 0,2605$	0,510	NE
	Beta	$y = 0,0100x - 0,0294$	0,743	NE
V4	Sigma	$y = -0,0014x + 0,2147$	0,735	ANO
	Beta	$y = -0,0201x + 0,0927$	0,390	ANO

Zdroj: Vlastní zpracování

Je tedy patrné, že ke konvergenci HDP dochází a meziregionální rozdíly se snižují z hlediska celé V4. Stejně tak byla na úrovni celé V4 prokázána konvergence disponibilního důchodu. Při zohlednění menších celků (jednotlivých států) však byl pokles regionálních disparit zachycen jen velmi ojediněle. Lze však uvažovat, že výsledky na úrovni států jsou více zatíženy efektem odlišného vývoje metropolitních regionů.

S ohledem na výše uvedené výsledky lze konstatovat, že konvergence byla potvrzena u všech regionů V4, jak u HDP, tak i disponibilního důchodu. Na úrovních jednotlivých zemí se konvergence potvrdila jen ve dvou případech. Jeden případ se týká maďarských regionů u HDP v rámci sigma konvergence. Druhý případ je v rámci regionů ČR u disponibilního důchodu pomocí beta konvergence. Nicméně v žádném případě se nepotvrdila konvergence pomocí obou testů. Hypotéza H1 se potvrdila v případě celého vzorku regionů V4, lze tedy tvrdit, že **regiony zemí Visegrádské čtyřky konvergují**. Při pohledu na vývoj v jednotlivých zemích je však hypotéza zamítnuta, tedy k vnitřní konvergenci v rámci jednotlivých zemí nedochází.

Z analýzy také vyplývá častá odlišnost hodnot regionů hlavních měst. Hlavní města jsou důležitou součástí každého státu a ve velké míře se podílejí na ekonomice, čímž umožňují podporu a růst i méně rozvinutých regionů. Téměř u všech ukazatelů vykazovaly regiony zahrnující hlavní město odlišné hodnoty než regiony, kde hlavní města nebyly zahrnuty do analýzy. V následující tabulce 7 v případě ukazatele – HDP bez hlavních měst byla konvergence opět prokázána ve vzorku všech regionů V4. Pomocí korelačního koeficientu zde totiž bylo ověřeno, že je statisticky významný vývojový trend (v případě sigma konvergence) nebo použitý lineární model (v případě beta konvergence). Při analýze vývoje v jednotlivých zemích byl významný trend zjištěn u regionů Maďarska, Slovenska a v rámci celé V4, přičemž byla konvergence zjištěna v měření pomocí beta i sigma konvergence. V případě přístupu beta konvergence u českých a polských regionů, neposkytuje analýza na otázku vývoje regionálních disparit jednoznačnou odpověď. V případě použití přístupu sigma konvergence je však směrnice regresní rovnice u těchto zemí kladná, proto lze konstatovat, že výsledek napovídá spíše o divergenci, tj. zvětšování regionálních rozdílů.

Tabulka 7: Výsledky analýzy konvergence pro HDP bez hlavních měst

Stát	Analýza konvergence	Regresní rovnice	Korelační koeficient	Prokázána konvergence
Česká republika	Sigma	$y = 0,0015x + 0,0633$	0,709	NE
	Beta	$y = -0,0038x + 0,0442$	0,133	NE
Maďarsko	Sigma	$y = -0,0027x + 0,2013$	0,623	ANO
	Beta	$y = -0,0261x + 0,1185$	0,840	ANO
Polsko	Sigma	$y = 0,0015x + 0,1398$	0,866	NE
	Beta	$y = 0,0042x - 0,0007$	0,170	NE
Slovensko	Sigma	$y = -0,0031x + 0,1424$	0,793	ANO
	Beta	$y = -0,0206x + 0,0930$	1	ANO
V4	Sigma	$y = -0,0027x + 0,2056$	0,735	ANO
	Beta	$y = -0,00258x + 0,1189$	0,646	ANO

Zdroj: (Vlastní zpracování)

V následující tabulce 8 v případě ukazatele – disponibilního důchodu bez hlavních měst byla konvergence prokázána ve vzorku všech regionů V4 pouze při použití metody beta konvergence. Při analýze vývoje v jednotlivých zemích byl statisticky významný závěr zjištěn pouze ve třech případech. Konkrétně u regionů ČR byla konvergence zjištěna pomocí beta konvergence. Významný trend v rámci metody sigma konvergence byl zjištěn u regionů Maďarska a Polska, přičemž v Maďarsku byla identifikována konvergence, zatímco v Polsku divergence. V obecné rovině jsou tedy výsledky analýzy regionální konvergence ukazatele disponibilní důchod bez hlavních měst slabé, protože ani v jednom případě nedošlo k potvrzení závěru oběma přístupy současně.

Tabulka 8: Výsledky analýzy konvergence pro disponibilní důchod bez hlavních měst

Stát	Analýza konvergence	Regresní rovnice	Korelační koeficient	Prokázána konvergence
Česká republika	Sigma	$y = -0,0005x + 0,0669$	0,226	NE
	Beta	$y = -0,0291x + 0,1258$	0,812	ANO
Maďarsko	Sigma	$y = -0,0018x + 0,1033$	0,615	ANO
	Beta	$y = -0,0157x + 0,0717$	0,564	NE
Polsko	Sigma	$y = 0,0005x + 0,0861$	0,555	NE
	Beta	$y = -0,0035x + 0,0321$	0,117	NE
Slovensko	Sigma	$y = -0,0009x + 0,0557$	0,362	NE
	Beta	$y = -0,0160x + 0,0717$	0,607	NE
V4	Sigma	$y = -0,0012x + 0,1362$	0,469	NE
	Beta	$y = -0,0314x + 0,1364$	0,455	ANO

Zdroj: (Vlastní zpracování)

Z předchozích tabulek je patrné, že na úrovni celé V4 ke konvergenci HDP dochází a meziregionální rozdíly se snižují. Stejně tak byla prokázána konvergence disponibilního důchodu (s výjimkou sigma konvergence při analýze bez hlavních měst). Při zohlednění

menších celků (jednotlivých států) byl však pokles regionálních disparit zachycen pouze u ukazatele HDP, a to pouze v některých zemích (Slovensko a Maďarsko) a při vynechání regionů hlavních měst.

Z uvedeného vyplývá, že k poklesu regionálních disparit dochází na úrovni V4 v rámci ukazatele HDP, a to bez ohledu na to, zda jsou, nebo nejsou, do vzorku zahrnuta hlavní města. V případě ukazatele disponibilního důchodu se výsledky analýzy vzorku na úrovni V4 s hlavními městy a bez hlavních měst liší. I na úrovni jednotlivých zemí lze konstatovat, že se výsledky analýzy při zahrnutí a opomenutí hlavních měst liší. Obecně jsou statisticky významné výsledky při nezahrnutí hlavních měst. Významné výsledky jsou častěji zejména u ukazatele HDP. Navíc je třeba konstatovat, že u některých měření byla ve vzorcích bez hlavních měst zachycena divergence, tedy růst regionálních rozdílů.

Z uvedeného vyplývá, že hypotéza H2 se potvrdila, protože vyjma výsledků měření u ukazatele HDP na úrovni V4 jsou výsledky analýzy s hlavními městy a bez hlavních měst výrazně odlišné. Lze proto konstatovat, že **regiony s hlavními městy významně ovlivňují konvergenční tendence regionů V4.**

Závěr

Cílem práce bylo zhodnotit vývoj regionálních disparit ve vybraných zemích Visegrádské čtyřky pomocí vybraných ukazatelů. První část se zabývala vymezením problematiky z teoretického hlediska. Byla vymezena problematika související s pojmy jako region, regionalizace, regionální politika a disparita. Představena byla také regionální politika EU, která hraje významnou roli v celkovém rozpočtu EU. Tato politika je založena na principu solidarity, kdy rozvinuté regiony přispívají k podpoře méně rozvinutých regionů a států, s cílem snižovat rozdíly mezi nimi.

Další část se věnuje regionálnímu seskupení označovanému jako Visegrádská čtyřka. V4 je neformální regionální seskupení čtyř středoevropských států a to ČR, Maďarska, Polska a Slovenska. Státy mají společnou historii, podobné hodnoty, kulturu a geografické postavení. Seskupení vzniklo z důvodu spolupráce a s účelem spojení sil k demokracii. Aktivity V4 jsou zaměřeny na oblast státní správy. V4 podporuje prostřednictvím Mezinárodního visegrádského fondu a grantových programů. Pro efektivní alokaci prostředků a lepší statistický sběr a srovnání dat byla vytvořena klasifikace regionů NUTS. Pro regionální politiku je rozhodující úroveň NUTS 2.

Analytická část práce byla věnována analýze regionálních disparit v zemích V4. Smyslem analýzy bylo prověřit, zda vybrané ukazatele v regionech států V4 směřují ke stejným hodnotám, tedy zda dochází ke konvergenci a tím ke snižování meziregionálních rozdílů. Jako ukazatele, na kterých je konvergence měřena byl zvolen ukazatel HDP na obyvatele a disponibilní důchod na obyvatele, oboje v cenách PPS. Tyto ukazatele byly vybrány tak, aby korespondovaly s cíli regionální politiky EU.

Pro analýzu byly použity dvě metody, které slouží k měření konvergence. Jednou z těchto metod je beta konvergence, která se zakládá na vytvoření regresního modelu, který zachycuje vztah mezi sledovaným ukazatelem a časem. Druhou použitou metodou je sigma konvergence, která porovnává variabilitu ukazatele mezi aktuálním a minulým obdobím. V analýze HDP ukázal vzorek všech regionů V4 na konvergenci. Statisticky významný trend ve vývoji (v případě sigma konvergence) a lineární model (v případě beta konvergence) byl potvrzen pomocí korelačního koeficientu. Pro ostatní země není vývoj regionálních disparit jednoznačný. Také v analýze disponibilního důchodu ukázal vzorek všech regionů V4 na konvergenci, opět se statisticky potvrzenou významností u obou způsobů měření. Pro ostatní země není ani zde vývoj regionálních disparit jednoznačný.

S ohledem na analýzu, ze které vyplývají odlišné hodnoty hlavních měst byla analýza provedena i ve variantě bez hlavních měst. Bylo zjištěno, že při pomnutí hlavních měst se závěry o vývoji disparit výrazně odlišují, přičemž z hlediska HDP byla konvergence potvrzena jak na úrovni V4, tak na úrovni Slovenska a Maďarska. V případě ukazatele disponibilního důchodu pak ani v jednom z případů jednoznačná konvergence potvrzena nebyla. Při vynechání hlavních měst byla naopak v některých případech identifikována divergence (vždy však pouze jednou z metod).

V návaznosti na výzkumnou otázku (Jak se liší vývoj regionálních disparit v zemích Visegrádské čtyřky na úrovni regionů NUTS 2?) bylo zjištěno, že na základě aplikace přístupů sigma konvergence a beta konvergence nejsou zpravidla závěry o vývoji disparit na úrovni jednotlivých zemí průkazné. Tento závěr platí jak pro ukazatel HDP, tak ukazatel disponibilního důchodu. Jsou-li však z analýzy vynechány regiony s hlavními městy, jsou závěry analýzy odlišné a zejména z hlediska ukazatele HDP lze u některých zemí (Slovensko a Maďarsko) konstatovat průkaznost konvergenčního procesu. Ze závěrů analýzy tak vyplývá, že regiony s hlavními městy velmi významně ovlivňují tendence ve vývoji regionálních disparit, zvláště pak v některých zemích.

S ohledem na rostoucí význam regionální politiky jak v rámci EU, tak mezi členskými státy, je předpokládáno, že bude důležité pokračovat v trendu snižování regionálních rozdílů. Podpora jedinečnosti jednotlivých regionů, které se odlišují a stávají se významnými pro ostatní státy, je rovněž zásadní součástí tohoto procesu. Regionální politika EU slouží jako účinný nástroj k snižování regionálních disparit. Tato práce ukázala, jak rozsáhlá je problematika regionálních disparit. Je proto důležité, aby se zástupci regionů, států a nadnárodních společenství věnovali této problematice dostatečnou pozornost v rámci regionální politiky.

Klíčové nástroje a doporučení pro snižování regionálních disparit jsou z pohledu autorky této práce investice do vzdělávání v regionech s nižším HDP, což je důležité z dlouhodobého hlediska pro ekonomickou konvergenci těchto regionů, dále vylepšení dopravní infrastruktury, což lépe začlení méně rozvinuté oblasti do ekonomického systému, investice do technologií a podpora inovací, které mohou přispět ke zlepšení konkurenceschopnosti znevýhodněných regionů. Důležité je nadále podporovat a zefektivňovat koordinaci regionálních politik, čímž se zvýší efektivita využívání fondů EU pro konkrétní projekty zaměřené na snižování disparit. Tato doporučení by měla vést k postupné transformaci méně rozvinutých regionů, která by měla dlouhodobě vést ke zlepšení ekonomických podmínek a zvýšení kvality života v méně rozvinutých regionech.

Použitá literatura

1. Aktuálně.cz. *Visegrádská čtyřka*. [online]. 15. listopadu 2015 [cit. 2022-10-13]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/visegradskactyrka/r~270e0b028ba011e5a705002590604f2e/>
2. ARMSTRONG, H., TAYLOR, J. *Regional economics and policy*. Oxford: Blackwell, 2000. ISBN 0-631-21713-4.
3. BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4566-7.
4. BusinessInfo.cz - Oficiální portál pro podnikání a export. *Polsko přebírá předsednictví V4*. [online]. 7. července 2020 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/polsko-prebira-predsednictvi-v4/>
5. BusinessInfo.cz - Oficiální portál pro podnikání a export. *Zahraniční obchod – státy*. [online]. 2023 [cit. 2024-04-22]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/rozcestnik/zahranicni-obchod-staty-sveta/>
6. Český statistický úřad [ČSÚ]. *Evropský srovnávací program*. [online]. 2023 [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/evropsky_srovnavaci_program
7. ERA: Národní portál pro evropský výzkum. *Mezinárodní visegrádský fond*. [online]. 13. listopadu 2017 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.evropskyvyzkum.cz/cs/nastroje-spoluprace/mezinarodni-programy-podpory/ivf>
8. Eurostat. *Area by NUTS 3 region*. [online]. 2023d [cit. 2023-06-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/REG_AREA3/default/table?lang=en
9. Eurostat. *Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 2 regions*. [online]. 2014a [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10R_2GDP_custom_4278784/default/table?lang=en
10. Eurostat. *Income of households by NUTS 2 regions*. [online]. 2014b [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10R_2HHINC_custom_4168847/default/table?lang=en
11. Eurostat. *Population on 1 January by age, sex and NUTS 2 region*. [online]. 2023c [cit. 2023-06-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_R_D2JAN_custom_6671026/default/table?lang=en
12. Evropská komise - oficiální internetové stránky. *NUTS MAPS*. [online]. 2020 [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/nuts-maps>
13. Evropské centrum. *Visegrádský fond* [online]. 5. června 2021 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://ec.cuni.cz/EC-46.html>
14. Evropský výbor regionů. *Division of Powers*. [online]. 2023 [cit. 2023-07-10]. Dostupné z: <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/default.aspx>
15. Finance.cz - daně, banky, kalkulačky, spoření, kurzy měn. *Hrubý domácí produkt (HDP)*. [online]. 2022 [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/>

16. Geograf.in. *HDP na obyvatele*. [online]. 2022 [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: <https://www.geograf.in/cs/category.php?category=gdp>
17. Informační web územního plánování [IWÚP]. *NUTS*. [online]. 2020 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: <https://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/nuts.asp>
18. KUTSCHERAUER A KOLEKTIV. *Regionální disparity v územním rozvoji České republiky* [online]. Ostrava, 2010 [cit. 2022-11-29]. ISSN WD-55-07-1. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd10_regdis_monografie/pdf/region_disparity_monografie.pdf
19. KUTSCHERAUER, A. *Regionální disparity. Východiska výzkumu regionálních disparit v územním rozvoji České republiky* [online]. 2007 [cit. 2022-11-29]. ISSN 1802-9450. Dostupné z: <http://disparity.vsb.cz/cz/elektronicky-casopis/>
20. MINAŘÍK, B., BORŮVKOVÁ, J., VYSTRČIL, M. *Analýzy v regionálním rozvoji*. Praha: Professional Publishing, 2013. ISBN 978-80-7431-129-1.
21. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [MPSV ČR]. *Základní informace o Visegrádské skupině*. [online]. 2020 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/zakladni-informace-o-visegradske-skupine>
22. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky [MMR ČR]. *Regionální politika a regionální rozvoj*. [online]. 2023 [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj>
23. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky [MMR ČR]. *Regionální rozvoj*. [online]. 2022 [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj>
24. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky [MMR ČR]. *Společná strategie územního rozvoje států V4+2*. [online]. 2020 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: [https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/koncepce-a-strategie/spolecna-strategie-uzemniho-rozvoje-statu-v4-2-\(1\)/spolecna-strategie-uzemniho-rozvoje-statu-v4-2](https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/koncepce-a-strategie/spolecna-strategie-uzemniho-rozvoje-statu-v4-2-(1)/spolecna-strategie-uzemniho-rozvoje-statu-v4-2)
25. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky [MMR ČR]. *Spolupráce v rámci skupiny zemí V4*. [online]. 2022 [cit. 2022-10-13]. Dostupné z: [https://www.mmr.cz/cs/evropska-unie/spoluprace-v-ramci-eu-a-mezinarodni-spoluprace/spoluprace-v-ramci-skupiny-zemi-v4-\(1\)](https://www.mmr.cz/cs/evropska-unie/spoluprace-v-ramci-eu-a-mezinarodni-spoluprace/spoluprace-v-ramci-skupiny-zemi-v4-(1))
26. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [MŠMT ČR]. *Mezinárodní visegrádský fond*. [online]. 2022 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/mezinarodni-visegradsky-fond>
27. Ministerstvo vnitra České republiky [MV ČR]. *Visegrádská čtyřka*. [online]. 28. srpna 2022 [cit. 2022-10-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-organizace-a-vs-visegradska-ctyrka.aspx>
28. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [MZV ČR]. *České předsednictví ve Visegrádské skupině (2023–2024)*. [online]. 2023 [cit. 2024-04-20]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/shanghai/cz/udalosti/ceske_predsednictvi_ve_visegradske.html
29. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [MZV ČR]. *Mezinárodní visegrádský fond*. [online]. 2021 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/visegrad/mezinarodni_visegrady_fond_1.html

30. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [MZV ČR]. *Předsednictví ČR ve Visegrádské skupině 2019 - 2020*. [online]. 1. července 2019 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/madrid/cz/o_velvyslanectvi/aktuality/presidencia_checa_del_grupo_v4_2019_2020.html
31. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [MZV ČR]. *Předsednictví ve V4*. [online]. 2022 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/visegrad/predsednictvi_ve_v4.html
32. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [MZV ČR]. *Shrnutí předsednictví ČR ve V4*. [online] 14. srpna 2020 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/visegrad/aktuality/shrnuti_predsednictvi_cr_ve_v4_2019_2020.html
33. Národní ústav odborného vzdělávání [NÚOV]. *Klasifikace jednotek NUTS*. [online]. 2023 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: <https://nuov.cz/klasifikace-jednotek-nuts>
34. Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR - Česká televize [ČT24]. *Do jednání Visegrádu se zapojí i Slovinsko a Rakousko*. [online]. 3. dubna 2014 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1040394-do-jednani-visegradu-se-zapoji-i-slovinsko-a-rakousko>
35. Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR - Česká televize [ČT24]. *Žádná V5 Rakušané odmítli plán, který se líbil Zemanovi a rakouským Svobodným*. [online]. 13. října 2016 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1935819-zadna-v5-rakusane-odmitli-plan-ktery-se-libil-zemanovi-a-rakouskym-svobodnym>
36. Nejvyšší kontrolní úřad [NKÚ]. *Visegrádská skupina „V4+2“*. [online]. 2021 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/o-nas/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-vztahy/visegradska-skupina-v42-id6464/>
37. Regionální informační systém [RIS]. *Srovnání makroekonomických ukazatelů*. [online]. 2023 [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/krajske-ris/stredocesky-kraj/kraj/hospodarske-prostredi/makroekonomicke-ukazatele#o5>
38. SKOKAN, K. *Evropská regionální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie*. Ostrava: Repronis, 2003. ISBN 80-7329-023-5.
39. Slezská univerzita v Opavě. *Rozvojové projekty: Mezinárodní visegrádský fond*. [online]. 2021 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.slu.cz/fvp/cz/vavmvf>
40. SMRČKOVÁ, G., VLČEK, I., CVENGROŠ J. *Reálná konvergence – souvislosti a příčiny*. [online]. 2008 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Odborne-vyzkumy_2008_Realna-konvergence-souvislosti-a-priciny.pdf
41. Statistics Solutions: Dissertation and Research Consulting. *Table of Critical Values: Pearson Correlation*. [online]. 2021 [cit. 2024-03-22]. Dostupné z: <https://www.statisticssolutions.com/free-resources/directory-of-statistical-analyses/pearsons-correlation-coefficient/table-of-critical-values-pearson-correlation/>
42. STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK, J. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-588-2.
43. The Visegrad Group: the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia: News. *Historie V4*. [online]. 2022a [cit. 2022-10-13]. Dostupné z: <https://www.visegradgroup.eu/historie>

44. The Visegrad Group: the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia: News. *O V4*. [online]. 2022b [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.visegradgroup.eu/v4-110412>
45. The Visegrad Group: the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia. *2020/2021 Polish Presidency*. [online]. 2023 [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: <https://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2020-2021-polish>
46. VANHOVE, N. *Regional policy: a European approach*. Aldershot: Ashgate, c1999. ISBN 1-84014-994-9.
47. V4 Recharging Europe. *Visegrad Bulletin*. [online]. 2021 [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: <https://v4.mfa.gov.hu/page/presidency-programme>
48. WOKOUN, R. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003, ISBN 80-245-0517-7.
49. WOKOUN, R., MATEŠ P., KADEŘÁBKOVÁ J. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Monografie. ISBN 978-80-7380-304-9.
50. ZAHRADNÍK, P. *Kohezní politika Evropské unie*. Beckova edice ekonomie. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-527-5.

Seznam příloh

Příloha A – regiony NUTS 2 ČR

Příloha B – regiony NUTS 2 Slovenska

Příloha C – regiony NUTS 2 Maďarska

Příloha D – regiony NUTS 2 Polska

Příloha A – regiony NUTS 2 ČR

Zdroj: (Evropská komise, 2020)

Příloha B – regiony NUTS 2 Slovenska

Zdroj: (Evropská komise, 2020)

Příloha C – regiony NUTS 2 Maďarska

Zdroj: (Evropská komise, 2020)

Příloha D – regiony NUTS 2 Polska

Zdroj: (Evropská komise, 2020)